

JAARVERSLAG 2019

STICHTING LANDSCHAP OVERIJSEL

Stichting Landschap Overijssel

Jaarverslag 2019

CBF Keur

Stichting Landschap Overijssel is
gecertificeerd

Door het Centraal Bureau Fondsenwerving

Overijssel

Paraat voor
waarmakingsdoeleinden

Inhoudsopgave

VOORWOORD	4
1. ALGEMENE INFORMATIE	6
1.1 STATUTAIRE GEGEVENS	6
1.2 VERANTWOORDINGSVERKLARING	6
1.3 FUNCTIES TOEZICHT HOUDEN, BESTUREN EN UITVOEREN	6
2. INFORMATIE OVER DE ACTIVITEITEN	11
2.1 ALGEMEEN	11
2.2 HET CULTUURLANDSCHAP	11
2.3 DE ROBUUSTE KERNEN EN HUN OMGEVING	12
2.4 STADS- EN DORPSRANDLANDSCHAP	14
2.5 VISIE, INNOVATIE EN ONDERZOEK	16
2.6 VRIJWILLIGERS	16
2.7 RENTMEESTERIJ	17
2.8 COMMUNICATIE EN PARTICIPATIE	18
3. ORGANISATIE	21
3.1 ORGANISATIESTRUCTUUR	21
3.2 VERSLAG VAN DE DIRECTIE	22
3.3 VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT	24
3.4 PERSONEEL	24
3.5 KLACHTEN	27
4. INFORMATIE OVER DE FINANCIËLE POSITIE EN BELEID	30
4.1 FINANCIËLE POSITIE	30
4.2 VERSCHILLENANALYSE BEGROTING	31
4.3 BESTEDINGSPERCENTAGE	33
4.4 RISICOMANAGEMENT	34
4.5 BELEID MET BETREKKING TOT DE OMVANG EN FUNCTIES VAN RESERVES EN FONDSEN	35
4.6 BELEGGINGSBELEID	36
4.7 BELEID MET BETREKKING TOT FONDSENWERVING	36
5. TOEKOMSTVERWACHTING	39
JAARREKENING	42
BALANS PER 31 DECEMBER 2019	42
STAAT VAN BATEN EN LASTEN	43
KASSTROOMOVERZICHT (INDIRECTE METHODE)	44
TOELICHTING BEHORENDE TOT DE JAARREKENING 2019	45
GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA EN DE RESULTAATBEPALING	45
TOELICHTING OP DE BALANS	52
TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN	66
OVERIGE GEGEVENS	79

Voorwoord

Voorwoord

Er is veel gaande op het platteland in Overijssel. De transitie buitelen bij wijze van spreken over elkaar heen. In 2019 speelden er zaken zoals de energietransitie, de stikstofuitdaging, de ontwikkeling van de landbouw, de klimaatopgave en de biodiversiteitscrisis. Ze zijn zeker niet allemaal los van elkaar te zien en hebben allemaal impact op het landschap van Overijssel en de leefbaarheid van het platteland.

Als provinciale landschapsorganisatie maakten wij ons ook in 2019 sterk voor het Overijsselse landschap. Vanuit onze missie werken we alle dagen aan dat landschap. Wij beschermen, beheren en ontwikkelen het Overijsselse landschap met zijn bijzondere natuur en streekeigen historie. Dat doen we met oog voor mens, plant en dier om in te leven en om het te beleven.

Het landschap zien we als uitgangspunt en sterkte van Overijssel om al de eerder genoemde uitdagingen een plek te geven. Wij hebben ons in 2019 ook weer hard gemaakt om het verhaal van het landschap als basis te gebruiken. Het landschap en haar verhalen verbindt mensen, laat de dynamiek zien en maakt duidelijk hetgeen we moeten koesteren. Vanuit de methodiek van onze erfgoedvisie hebben we op diverse plekken in Overijssel gewerkt met bewoners om het verhaal van het landschap levendig te maken. In Natura 2000-gebieden, bij buurtschappen als Notter-Zuna en ook bij het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Deze trajecten zijn nu ook vaak de basis voor mooie uitvoeringsprojecten waar mens, plant en dier van kunnen profiteren.

De vele opgaven en transitieën maken dat veel veranderingen plaatsvinden. Als Landschap Overijssel proberen we constant oog te hebben voor de menselijke component hierin. We willen dichtbij bewoners en bezoekers van het platteland staan. We zoeken actief het gesprek op. Niet altijd in grote zalen, maar ook gewoon aan tafel. Dit doen we bij N2000, bij onze landschapsprojecten en natuurlijk ook bij ons vrijwilligerswerk.

Ook aan de bestuurstafels zoeken we verbinding op. Wij zijn blij dat de nieuwe Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel het programma Natuur voor Elkaar wil voortzetten. Dat is namelijk een

programma waarin we in 2019 weer mooie projecten hebben kunnen uitvoeren. We hebben in het kader van dit programma gewerkt aan een vernieuwende aanpak voor landschapsbeheer door meerdere pilots mogelijk te maken. Diverse projecten zijn uitgevoerd voor soorten die het momenteel moeilijk hebben en er zijn nieuwe concepten en samenwerkingen opgezet om meer groene vrijwilligers te krijgen.

Als verbindende organisatie willen we wel blijven staan voor de doelen die we nastreven. Dit is niet altijd makkelijk. De vele uitdagingen waarvoor we staan, zijn soms tegenstrijdig. Dit hebben we gemerkt bij de bomenkap die we hebben uitgevoerd om meer heide te creëren. Dit is belangrijk voor de biodiversiteit en verdraagzaamheid van stikstof. Maar natuurlijk snappen wij ook dat bomen CO₂ vastleggen. Een lastige afweging, waarbij wij kiezen voor de biodiversiteit. Op andere manieren proberen we natuurlijk ook te werken aan het krijgen van meer bomen en struiken. Dit is eigenlijk ons dagelijkse werk.

In het voor u liggende jaarverslag kunt u lezen wat we in 2019 hebben bereikt. We zijn trots op het werk dat we hebben gedaan en vooral blij met de impact die dit heeft op het landschap. Dat kon alleen omdat we met u hebben samengewerkt. Of u nu vrijwilliger was, donateur, partnerorganisatie, overheidsinstantie, of betrokken op welke manier dan ook. U hebt ons geholpen onze doelstellingen na te streven. Daarvoor wil ik u oprecht en hartelijk danken.

We blijven rekenen op uw steun en blijven met u samenwerken aan een vitaal landschap in Overijssel.

Eibert Jongsma,
Waarnemend Directeur-bestuurder
Landschap Overijssel
Dalfsen, 12 juni 2020

HOOFDSTUK 1

1. Algemene informatie

1.1 Statutaire gegevens

De statutaire naam van de stichting is Stichting Landschap Overijssel (verder: Landschap Overijssel) en is gevestigd in Dalfsen.

De stichting heeft als doel:

1. Het beheer van natuur, landschap en cultureel erfgoed in Overijssel te stimuleren, te coördineren en te initiëren dan wel zelf activiteiten uit te voeren die leiden tot beheer, zorg, herstel, ontwikkeling en beleving daarvan;
2. Natuur- en landschapsschoon en cultureel erfgoed in Overijssel in eigendom en/of zakelijk genotsrecht te hebben, te verwerven en/of in beheer te nemen, alsmede te herstellen en, waar mogelijk, te scheppen, zowel ter wille van de natuur zelf als ten behoeve van het geestelijk welzijn dat daarmee verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.

Onder natuur-, landschapsschoon en cultureel erfgoed wordt in dit verband verstaan alles wat tot de aantrekkelijkheid van een landschap bijdraagt. Daartoe worden mede gerekend - naast het aanwezige natuurschoon en in natuurwetenschappelijk en/of visueel landschappelijk opzicht belangrijke objecten - gebouwen en andere elementen van menselijke werkzaamheden, alsmede geologische, geomorfologische en biologische bijzonderheden, waarvan het behoud van algemeen belang kan worden geacht.

1.2 Verantwoordingsverklaring

De Raad van Toezicht van Landschap Overijssel onderschrijft de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen en handelt overeenkomstig. In deze verantwoordingsverklaring leggen de directie en de Raad van Toezicht verantwoording af over drie algemeen geldende principes:

- Onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
- Optimaliseer de effectiviteit en efficiency van bestedingen;
- Optimaliseer de omgang met belanghebbenden.

1.3 Functies toezicht houden, besturen en uitvoeren

De Raad van Toezicht

Belangrijke taken van de Raad van Toezicht zijn:

- Het houden van toezicht op het functioneren van de directie / het bestuur van de stichtingen, op de uitvoering van de strategie en het beleid, het beheren van het vermogen van de stichting, het personeelsbeheer en de organisatie.
- Het benoemen, vaststellen, beoordelen en ontslaan van de directeur(en) van de stichting, alsmede het vaststellen van hun arbeidsvoorwaarden.
- Het vaststellen van een (directie)reglement betreffende de delegatie van verdere bevoegdheden.
- Het vaststellen van de strategie, het korte termijnbeleid, het meerjarenbeleid en het langetermijnbeleid van de stichting.
- Het vaststellen van de begroting en de jaarrekening van de stichtingen.
- Het goedkeuren van aankopen van grond en gebouwen.
- Het aanstellen van een accountant die jaarlijks de jaarrekening van de stichting controleert.
- Het benoemen van leden voor de Auditcommissie.
- Het benoemen van een Remuneratiecommissie.
- Het vaststellen van een Governance-code.

De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek (gedurende het verslagjaar zesmaal) in de vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directie / het bestuur. Het beleid van de stichting is gericht op een zo breed en optimaal mogelijk samengestelde Raad van Toezicht, als afspiegeling van de Overijsselse samenleving. Hiermee worden opvattingen over natuur, landschap, het landelijk gebied en de publieke opinie vertegenwoordigd en wordt voeling gehouden met wat er maatschappelijk leeft. De Raad van Toezicht bestaat uit tenminste 6 leden. Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd

voor een periode van 4 jaar volgens een opgesteld rooster van aftreden. Na periodiek aftreden is een lid van de Raad van Toezicht eenmaal direct herbenoembaar. In bijzondere omstandigheden kan beargumenteerd en unaniem besloten worden dat een lid herbenoemd kan worden voor nog één extra periode.

Commissies

De Raad van Toezicht benoemt een Remuneratiecommissie. De leden worden benoemd uit de leden van de Raad van Toezicht. Belangrijke taak van de Remuneratiecommissie is het toepassen van de Governance-code. De commissie is verantwoordelijk voor de werkzaamheden betreffende het benoemen van leden van de Raad, het benoemen van de directeur/bestuurder, het evalueren van diens functioneren en het voorbereiden van de arbeidsvoorwaarden van de directeur.

De Raad van Toezicht benoemt een Financiële Auditcommissie. Deze leden worden benoemd uit of buiten leden van de Raad van Toezicht, met dien verstande dat de meerderheid van de leden van de Auditcommissie ook zitting moet hebben in de Raad van Toezicht. Belangrijke taak van de commissie is het houden van toezicht op de financiële gang van zaken binnen de stichting in het algemeen. De werkwijze van de commissie is vastgelegd in een reglement, dat is vastgesteld door de Raad van Toezicht.

Bestuur en toezicht

De directie heeft tot taak het besturen van de stichting in de meest ruime zin, dit met inachtneming van de bevoegdheden van de Raad van Toezicht die statutair zijn bepaald. Deze bepalingen waarborgen het onderscheid tussen besturen en het houden van toezicht.

Verantwoordelijkheid bestuur

De directie heeft de eindverantwoordelijkheid voor de strategische ontwikkeling, de dagelijkse leiding en de uitvoering van programma's en activiteiten. De directie wordt bij de uitoefening van haar werkzaamheden ondersteund door een managementteam, personeelsleden en vrijwilligers.

Functioneren

Het functioneren van alle medewerkers wordt jaarlijks geëvalueerd door leidinggevendenden conform de gehanteerde beoordelingssystematiek. Het functioneren van de directeur wordt jaarlijks geëvalueerd door de Raad van Toezicht.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Door het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en jaarbegroting houdt de Raad van Toezicht het toezicht op de ontwikkeling van de statutair vastgestelde doelstellingen van Landschap Overijssel. In het meerjarenbeleidsplan zijn richtinggevende doelstellingen geformuleerd. In de begroting wordt het meerjarenbeleidsplan via programma's omgezet naar concrete jaardoelstellingen. Deze jaardoelstellingen zijn de basis van het individuele jaarplan dat door elke medewerker wordt opgesteld en dat onderdeel uitmaakt van de beoordelingscyclus.

Eind 2016 is een nieuw meerjarenbeleidsplan opgesteld dat door de Raad is vastgesteld. Deze heeft een looptijd van vier jaar.

Het monitoren en evalueren van de uitvoering van activiteiten vindt plaats door een beoordeling van tussentijdse kwartaalrapportages en het jaarverslag door de directie en de Raad van Toezicht.

Het managementteam volgt en evalueert de uitvoering van activiteiten met behulp van (stoplicht)rapportages per programma, projectrapportages, de beoordelingscyclus en de persoonlijke jaarplangesprekken met de medewerkers, en de voortgangsbespreking tijdens werkoverleggen.

Omgang met Overijsselaren

Als Overijsselse organisatie willen we nauw verbonden zijn met de Overijsselse samenleving. Landschap Overijssel streeft naar een goede samenwerking met alle belanghebbenden, die zijn onder te verdelen in medewerkers en vrijwilligers, donateurs, agrarisch ondernemers, bedrijven, particulieren, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. Kortom, iedereen die een 'belang' heeft bij een mooi en gezond landschap: omdat we genieten van cultuurhistorie of ecologie, of vanuit een economisch motief zoals agrariërs of

recreatiebedrijven, of vanuit een beleevings- of gezondheidsmotief. We hebben allemaal profijt van een sterk landschap. We maken onderdeel uit van het landschap en dat geeft ons een zorgplicht. Door samen te werken met al die belanghebbenden versterken we het landschap in Overijssel en bewerkstelligen en vergroten we de betrokkenheid van mensen. We werken al veel samen met allerlei organisaties, bedrijven en overheden. Vrijwilligers zijn een factor van belang in het landschap. En we proberen het 'algemene publiek' te betrekken door onze communicatie.

We proberen mensen te motiveren en te enthousiasmeren om van een - misschien toevallige - eenmalige betrokkenheid bij landschap, uiteindelijk langdurig betrokken te zijn. We willen mensen graag een handelingsperspectief bieden voor hetgeen zij kunnen doen voor het Overijsselse landschap. Onze ambitie is om van een belevenis een betekenis te maken. Tenslotte wensen wij het beheer en de bescherming van het landschap te delen met iedereen die er woont, werkt of gebruik van maakt. Landschap Overijssel beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten correct af te handelen.

Samenstelling directie

De directie van Landschap Overijssel werd in 2019 gevormd door ing. J. (Jacob) van Olst. Jacob van Olst is directeur/bestuurder van Landschap Overijssel sinds 1 september 2014.

Relevante nevenfuncties van Jacob van Olst zijn:

- Lid van het Comité van Toezicht van het Operationeel Programma Oost EFRO 2014-2020;
- Lid Algemeen Bestuur Waterschap Zuiderzeeland;
- Lid van het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Overijssel;
- Lid van het Sociaal overleg Sector Bos en Natuur als werkgeversvertegenwoordiger namens LandschappenNL;
- Directeur/bestuurder Stichting Klimaatlandschap Nederland. Deze vorige functie is nu een nevenfunctie die tot een minimale activiteit is afgebouwd.

Eibert Jongsma was in 2019 adjunct-directeur.

Samenstelling Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht van Landschap Overijssel heeft per 31-12-2019 de volgende leden:

- Dhr. A.H. (Anne) Flierman (voorzitter) (Remuneratiecommissie)
- Dhr. J.G. (Han) Leemhuis (Financiële Auditcommissie)
- Dhr. H.M. (Martijn) Korte (Remuneratiecommissie)
- Dhr. J. (Jannes) Janssen (Financiële Auditcommissie)
- Dhr. J.E.F. (Jos) Harmelink (Financiële Auditcommissie)
- Mw. K.M. (Karin) Leferink (Remuneratiecommissie)

Mutaties Raad van Toezicht 2019

Eind 2018 is de procedure gestart voor opvolging van mevrouw W.J. (Anke) Klein Lebbink. Op 7 maart 2019 heeft de Raad besloten om de heer J.E.F. (Jos) Harmelink te benoemen als haar opvolger. Daarnaast heeft de Raad op 7 maart 2019 ingestemd met de benoeming van mevrouw K.M. (Karin) Leferink m.i.v. de septembervergadering van 2019. Hiermee heeft de Raad geanticipeerd op het aanstaande vertrek van mevrouw W.M.H. (Wilma) Paalman-Vloedgraven. Mevrouw Paalman-Vloedgraven is op 12 december 2019 teruggetreden uit de Raad vanwege het volbrengen van haar maximale statutaire termijn. Medio juni 2019 is mevr. H.P. (Ellen) Masselink op eigen verzoek teruggetreden uit de Raad van Toezicht. Haar opvolging is aangehouden tot begin 2020. Relevante functies van de leden van de Raad van Toezicht:

A.H. Flierman

Functie:

- Voorzitter bestuur Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)

Nevenfuncties:

- Lid, tevens ondervoorzitter, Eerste Kamer der Staten Generaal (CDA) – tot 10 juni 2019
- Lid Raad van Commissarissen Cogas Holding NV
- Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Santiz (Samenwerkende ziekenhuizen oost-Achterhoek)
- Lid Raad van Toezicht Nuffic
- Lid Raad van Toezicht LandschappenNL

K.M. Leferink

Functie:

- Raad van Bestuur Woonzorgconcern IJsselheem

De verdeling man-vrouw binnen de Raad van Toezicht is 83,4%-16,6%. Gestreefd wordt naar een gelijke verhouding, maar aangeboden expertise is bij selectie leidend.

J.G. Leemhuis

Functie:

- Investmentmanager Wadinko N.V.

Nevenfuncties:

- Bestuurslid IKT West Twente
- Lid Raad van Commissarissen Stichting Larcom Leerwerkbedrijf
- Lid Raad van Advies Van Dam Installatiegroep

H.M. Korte

Functie:

- Zelfstandig Project- en procesmanager Ruimtelijke Ontwikkelingen, Korte RO Advies

Nevenfuncties:

- Bestuurslid Hedwig Carolina Stichting

J. Janssen

Functie:

- Jannes Janssen Advies

Nevenfuncties:

- Voorzitter Maatschappelijke AdviesRaad (MAR) Staatsbosbeheer Overijssel

J.E.F. Harmelink

Functie:

- Arbeidsdeskundige UWV
- Associate Partner Transitium Groep

Nevenfuncties:

- Voorzitter RvT Kringloopbedrijf De Beurs Oldenzaal

HOOFDSTUK 2

2. Informatie over de activiteiten

2.1 Algemeen

Landschap Overijssel vervult verschillende rollen om zijn doelstelling te bereiken:

In onze activiteiten zoeken we altijd naar een geschikte balans tussen deze rollen. Een balans waarin het nemen van verantwoordelijkheid voor het landschap en het ondersteunen van anderen, om hun verantwoordelijkheid voor het landschap van Overijssel te nemen, centraal staan. De activiteiten van landschap Overijssel zijn op hoofdlijnen:

- beheren van eigen terreinen en gebouwen;
- verwerven van eigen terreinen en gebouwen;
- ontwikkelen van eigen terreinen en gebouwen;
- adviseren en stimuleren van andere grondeigenaren;
- stimuleren en ondersteunen van inwoners/vrijwilligers om ook aan de slag te gaan;
- betrekken van inwoners en bedrijfsleven om hen bewust van te maken van de landschapswaarden en ons werk;
- agenderen van opgaven op gebied van natuur en landschap bij overheden, burgers en bedrijfsleven.

In de volgende onderdelen worden de activiteiten van Landschap Overijssel vanuit de verschillende programma's toegelicht.

2.2 Het cultuurlandschap

Het programma cultuurlandschap richt zich op de versterking en het beheer van het landschappelijk systeem (abiotiek, ecologie, cultuurhistorie) met betrokken burgers en grondeigenaren en met aandacht voor beleavings- en productiewaarde. *De highlights van dit programma in 2019 zijn:*

Pilots Langjarig Beheer

In 2019 heeft Landschap Overijssel zeven pilots voor Langjarig Beheer ondersteund. Deze pilots zijn een onderdeel van het provinciale programma Natuur voor Elkaar. De insteek is dat gebieden en gemeenschappen zelf een plan maken hoe ze hun landschap willen verfraaien en onderhouden. Het plan wordt in de vorm van een bidbook aan andere partijen aangeboden als een aanbieding wat zij kunnen doen en wat ze nodig hebben van anderen om het te kunnen doen. De provincie Overijssel financiert het opstellen van deze bidbooks en draagt bij in de uitvoering. Landschap Overijssel heeft deze pilots begeleid door het geven van advies, kennisuitwisseling en procesondersteuning. De pilots zijn de basis voor het nieuwe beleid 'Streek eigen Landschapsbeheer' bij de provincie Overijssel.

De ambitie was om dit beleid in 2019 gereed te hebben. Echter, het proces om te komen tot bidbooks in de uitvoering bleek meer tijd nodig te hebben. Het is een nieuwe aanpak waardoor gaandeweg nieuwe vragen opkomen die moeten worden beantwoord. Dit betekent dat begin 2020 het nieuwe beleid, dat mede gebaseerd is op de ervaringen van de pilots, gereed is bij de provincie.

Groene en Blauwe Diensten

Eén van de basistaken die Landschap Overijssel uitvoert is de ondersteuning van de Stichting Groene en Blauwe Diensten Overijssel en andere vergelijkbare stichtingen. Landschap Overijssel verzorgt het contractbeheer, de controles en kennisontwikkeling. In 2019 is het nieuwe contractbeheersysteem geoptimaliseerd en een nieuwe aanpak van de controles en kennisontwikkeling. Uiteindelijk worden hiermee bijna 2.300 contractanten Groene en Blauwe Diensten ondersteund.

Soortenbescherming

In Overijssel gaat het met meerdere soorten niet goed. In het provinciale programma Natuur voor Elkaar is hiervoor aandacht. Landschap Overijssel heeft in 2019 meerdere projecten uitgevoerd voor specifieke soorten. In de Kop van Overijssel zijn op meerdere plekken bij diverse grondeigenaren poelen aangelegd voor de ringslang, kamsalamander en knoflookpad. In Twente zijn voor akkervogels als de patrijs, geelgors, ringmus en veldleeuwerik maatregelen genomen. Er zijn akkerranden en bloemstroken aangelegd, keverbanken gemaakt en opgaande houtelementen als houtsingels aangelegd. Een aantal projecten heeft wel vertraging opgelopen. Dit komt voornamelijk doordat binnen de projecten deelnemers geworven moeten worden. Dit vergt meer tijd en investering dan gepland. Dit maakt dat bijvoorbeeld een project om poelen aan te leggen in de Kop van Overijssel ook doorloopt in 2020.

Voor een aantal zeer bedreigde plantensoorten, die slechts op een aantal plekken in Overijssel voorkomen, is gestart met een herintroductieproject. Het melkviooltje is er één van. Deze zeer zeldzame, sterk bedreigde soort komt slechts op enkele plekken in Overijssel voor. In 2019 liep ook de Bijenbeweging door. Dit is een netwerk van mensen en organisaties die zich inzetten om het leefgebied van wilde bijen in Overijssel te vergroten. Meerdere organisaties zijn hierbij betrokken. Landschap Overijssel heeft meerdere bijenidylles aangelegd.

Erfgoed en cultuurhistorie

Het verhaal van het landschap is voor ons een belangrijk speerpunt. In 2019 zijn we een project, met behulp van de subsidie Verhaal van Overijssel, gestart dat zich richt op aardkundige waarden en immaterieel erfgoed. Het project heeft zich eerst gericht op de inventarisatie van de waarden. Eind 2019 met doorloop in 2020 is gestart met kennisdeling door cursussen en herstelprojecten. Objecten in het landschap worden in het kader van dit project hersteld.

Voor het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug Nieuwe Stijl heeft Landschap Overijssel een landschappelijke onderlegger gemaakt, gebaseerd op een landschapsbiografische aanpak van de

dorpslandschappen. Dit project sluit goed aan bij onze doelstelling dat we landschap als onderlegger zien van nieuwe projecten en dat het verhaal van het landschap de trots bij mensen kan aanwakkeren om zelf met hun landschap aan de slag te gaan. In 2019 zijn we ook gestart met het maken van voorbeeldgebieden. Dit zijn gebieden waar het verhaal van het landschap nog goed leesbaar is. We willen ze beschermen door ze te benoemen, in projecten op te nemen, maar ook door ze in de ruimtelijke ordening te laten landen. In het verlengde daarvan moeten we helaas concluderen dat het ons nog niet goed genoeg gelukt is om actief in te zetten op borging van erfgoed in de gemeentelijke omgevingsvisie. Waar we in 2017 en 2018 met erfgoedvrijwilligers de mondelinge geschiedenis van een dorpslandschap op de kaart hebben gezet, is ons dat in 2019 niet gelukt. In 2020 willen we daar voor onszelf de lat weer hoger leggen.

Innovatieve projecten duurzame energie

In 2019 hadden we de ambitie om twee innovatieve projecten gericht op duurzame energie uit te voeren. Ondanks de vele aandacht die we het onderwerp hebben gegeven, heeft dit niet geresulteerd in een project. In de vorm van belangenbehartiging is wel veel gebeurd op dit onderwerp.

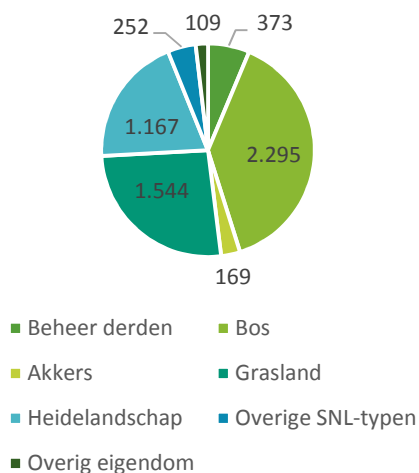
2.3 De robuuste kernen en hun omgeving

Het programma “robuuste kernen en hun omgeving” draagt bij aan de versterking en het beheer van hoogwaardige natuur en hoogwaardige cultuurhistorische waarden in een betrokken maatschappij.

Beheer van onze terreinen

In 2019 hebben wij 5.909 hectare in beheer. Een klein deel daarvan beheren wij voor derden (bv. particulieren), maar het merendeel hebben wij in eigendom. Bos, grasland en heide/veenland-schappen hebben het grootste aandeel in het beheerde oppervlakte.

Oppervlakte in beheer (ha)

Het reguliere beheer kende weinig bijzonderheden. In 2019 heeft, net als in 2018, de droogte wel een groot effect op het beheer van de terreinen gehad. De droogte leidt onder andere tot sterfte van bomen, al dan niet doordat de bomen door de droogte vatbaarder zijn voor ziekten en insectenvraat. Aan de andere kant zorgt de droogte juist voor veel opslag van onder andere berk en daarmee dus voor een verruiging van de terreinen. In combinatie met de stikstofdruk op de terreinen leidt dit tot een aanzienlijke beheerinspanning. In enkele van onze niet-Natura2000-gebieden hebben we geconstateerd dat deze beheerinspanningen niet meer via het reguliere beheer te verzorgen zijn. Daar zijn extra middelen voor vrijgemaakt.

In onze terreinen hebben we ook specifieke maatregelen uitgevoerd voor soorten. Zo zijn maatregelen gerealiseerd voor solitaire bijen, boomkijkers, vliegende herten en zandhagedissen. Niet alle geplande projecten zijn tot uitvoering

gekomen, onder andere doordat overeenstemming met meerdere partijen nodig was.

Natura2000

Natura 2000 belangenbehartiging was wederom een intensief spoor. In negen gebiedsprocessen rond de Natura 2000-terreinen die bij Landschap Overijssel in eigendom zijn, behartigen wij de belangen van de natuur en het landschap, zodat de doelen Natura 2000 en aanvullende landschapsdoelen gerealiseerd kunnen worden in de komende jaren.

Financieel blijft Natura2000 een uitdaging. Het herijkingsproces, dat door de provincie in 2018 is opgestart, is deze zomer afgerond. Door deze herijking hebben projecten vertraging opgelopen. Deze is beperkt gebleven doordat we voor diverse onderdelen een deelopdracht hebben gevraagd en zo wel inhoudelijk verder hebben kunnen werken. De uitspraak van de rechter met betrekking tot de PAS heeft geen direct gevolg voor de uitvoering van de gebiedsprocessen. Wel is er een maatschappelijke en politieke discussie op gang gekomen met betrekking tot de stikstofproblematiek. Dit heeft zijn weerslag gehad op de diverse (bestuurlijke) gebiedsprocessen. Hierdoor is niet de gewenste voortgang geboekt.

Het omvormen van bossen heeft in 2019 veel (media)aandacht gehad. Vanuit ons is er daarover specifieke communicatie geweest. We willen graag laten zien waarom we investeren in deze natuur om het te versterken, met specifieke gebiedscommunicatie opgezet om de omwonenden en betrokkenen mee te nemen en te betrekken bij de plannen die werden gemaakt voor deze gebieden, maar ook voor de 'brede buitenwacht'.

Zoetwatervoorziening Oost-Nederland

In het voorjaar 2019 hebben wij de beschikking ontvangen om zoetwater-maatregelen uit te voeren in onze terreinen. Hierbij is het doel om zoveel mogelijk water vast te houden op de hoge zandgronden. Onze eigen bijdrage is 10%; de overige financiering bedraagt een deel provinciale bijdrage uit de subsidie 'Zoetwatervoorziening door Terreinbeherende organisaties', een deel Rijksbijdrage uit het Deltafonds en een bijdrage van Waterschap Vechtstromen.

In totaal gaan er op 10 locaties in onze terreinen maatregelen uitgevoerd worden. Hierbij zijn wij gestart met het in beeld brengen van de locaties en de mogelijkheden om water maximaal vast te houden. Om goede inrichtingskeuzes te kunnen maken is gebruik gemaakt van ons afwegingskader 'Quattro stagioni'. Hierbij wordt voor de inrichtingsopgave een goede balans gezocht tussen de vier waarden natuur, erfgoed, beleving en productie. De eerste ideeën zijn uitgewerkt in schetsontwerpen en worden naar Voor-Ontwerp niveau gebracht. Volgend jaar (2020) worden de plannen definitief gemaakt. Aansluitend wordt met de uitvoering gestart, welke doorloopt tot 2021.

Erfgoed en Cultuurhistorie

Sturen op erfgoed doen we bij Landschap Overijssel met onze eigen erfgoedvisie. We willen daarmee vooral het kleine, lokale erfgoed onder de aandacht brengen. Dit doen we ook in onze terreinen. Per terrein hebben we de erfgoedwaarde inzichtelijk gemaakt. Dat laten we de komende tijd in onze beheerplannen doorwerken. In de samenwerking met Saxion Hogeschool hebben we ook in 2019 weer vier terreinen van ons op erfgoed laten onderzoeken. Daar kwamen weer goede vondsten uit, waaronder een herontdekte ontwerp-tekening van één van onze grafkelders op de Lonnekerberg. Cultuurhistorie en erfgoed proberen we ook te benutten in de ontwikkeling van onze terreinen. Voor acht van onze negen Natura 2000-gebieden zijn cultuurhistorische onderleggers gemaakt. Datzelfde doen we voor de opgaven in het project 'Zoetwaterwinning Oost Nederland', maar dan achteraf met cultuurhistorische effecten-rapportages.

Op enkele van onze terreinen zijn we projecten gestart: de schietbaan op de Markelose Berg en het Engelse landschapspark op landgoed De Horte. Beide zijn zo goed als afgerond.

Op de valreep van 2019 hebben we tevens een plan van aanpak geschreven voor onze 'Landgoederen van Textiel'. We hebben acht landgoederen die in eigendom zijn geweest van een Twentse textielbaron. Daar willen we meer van weten, begrijpen hoe ze in elkaar zitten en ons beheer op afstemmen.

Toezicht

Toezicht is een belangrijke factor bij het realiseren van natuurdoelen. Betreding van gebieden met kwetsbare functies, bijvoorbeeld tijdens de broedtijd, kan negatieve effecten hebben. Ook bij het begeleiden van publiek is toezicht wenselijk. We hebben daarom in 2018 voor toezicht extra financiële ruimte toegekend om BOA's (Buitengewoon Opsporingsambtenaren) aan te kunnen stellen. Dit is in 2019 voortgezet, waarbij deze totaalkosten geheel voor onze eigen rekening komen. Met de overheid zijn we in nauw overleg voor een nadere bijdrage hiervoor. Helaas is het nog niet gelukt dit in concrete resultaten vast te leggen.

2.4 Stads- en dorpsrandlandschap

Dit programma draagt bij aan versterking en beheer van de directe groene woon- en werkomgeving van mensen in Overijssel. De focus ligt op de verbinding van mensen en bedrijven met hun omgeving: het landschap dat mensen zelf maken in de directe leefomgeving in steden en dorpen. We hebben een specifieke focus om de relatie tussen gezondheid en natuur&landschap te benutten.

Deventer Ziekenhuis

Met IVN en het Deventer Ziekenhuis is een project uitgevoerd om een meer groene omgeving te creëren voor de patiënten van het ziekenhuis. Dit gebeurt door het maken van (educatieve) wandelroutes, een belevingstuin, groene informatiepunten, vergroening van ruimtes in het ziekenhuis en specifieke activiteiten voor patiënten zoals biowalking. Ook wordt het landschaps-onderhoud rondom het ziekenhuis verbeterd door samenwerking met vrijwilligersgroepen.

Zorgend Landschap en Baanbrekend Landschap waardevol bezig!

Onder de noemer "Zorgend Landschap" is in 2019 weer veel prachtig landschapswerk gedaan. Altijd met als doelstelling dat de deelnemers zich fitter, gelukkiger en zelfverzekerder voelen door te werken in het landschap.

Op Hof Espelo heeft, in samenwerking met Carint Reggeland, een wisselende groep van pakweg acht mensen die al op betrekkelijk jonge leeftijd

dementieklachten hadden, werk in de natuur gedaan zoals licht snoeiwerk, het weghalen van ongewenste opslag, dennetjes-trekken, en paden opschonen.

Ook hebben we een heel aantal werkdagen met jongeren van “De Brug” gewerkt, een school voor bijzonder onderwijs. Hetzelfde is gedaan met Karakter, academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie, waardoor landschapswerk van waarde werd voor deze jongeren met vaak een psychische problematiek.

Twee groepen van enthousiaste statushouders hebben in Deventer en Zwolle meegedaan aan de “Groene inburgering”. In samenwerking met Stichting IJssellandschap en Vluchtelingenwerk Oost Nederland is op landgoed de Haere en de tuinen van Vluchtelingenwerk gewerkt. We zien als resultaat de tuinen en locaties opknappen, maar vooral ook de deelnemende Statushouders zich beter en zelfverzekerder voelen.

In 2019 is in de gemeenten Wierden en Hof van Twente de ploeg Baanbrekend Landschap voortdurend actief geweest. Deze ploeg heeft in totaal 22 (!) personen (waaronder een groep statushouders in de tweede helft van 2019) de kans geboden te werken aan zichzelf en aan een opstap naar betaald werk. Diverse werkzaamheden zijn gedaan zoals nieuwe aanplant van groen, snoeiwerkzaamheden aan onder meer houtwallen en singels, vrij stellen van heide op het Wierdense Veld, en groen onderhoud aan een begraafplaats. De laatste periode is de ploeg vooral actief voor de coöperatie Zuna-Notter, waar divers landschapswerk wordt uitgevoerd. Drie deelnemers zijn in 2019 uitgestroomd naar betaald werk en zes naar werkervaringsplekken/stages of proefplaatsingen.

De ambitie was om in 2019 nog twee ploegen Baanbrekend Landschap te hebben in Overijssel. Helaas is deze ambitie niet gelukt. We merken dat gemeenten het concept zeer inspirerend vinden, maar veelal al verbonden zijn aan eigen trajecten voor werkzoekenden of dat men twijfelt of er genoeg kandidaten zijn voor een traject.

Natuur- en landschapsbeleving

Het bieden van beleving via de natuur en het landschap beschouwen we als één van onze

kerntaken. In 2019 hebben we een belevingsvisie opgesteld. Hierin hebben we de ambitie uitgesproken om naast beleving bezoekers en deelnemers aan onze activiteiten ook een handelingsperspectief te bieden: wat kunnen zij zelf doen voor natuur en landschap? Daarnaast willen we inzetten op de ontwikkeling van buitenlokalen in verschillende vormen. De bezoekerscentra gaan hier dan ook een deel vanuit maken. De komende jaren gaan we de belevingsvisie implementeren in ons werk.

In 2019 zijn weer diverse belevingsactiviteiten georganiseerd. Vanuit de drie bezoekerscentra zijn diverse activiteiten georganiseerd:

- Excursies en wandelingen: 59
- Kinderactiviteiten en –feestjes: 48
- Deelnemers aan activiteiten: ca. 2.500
- Betrokken vrijwilligers: ca. 100

In 2019 zijn de fotohutten en Dasmobiël ook weer goed bezocht. Ruim 750 mensen hebben deze bezocht en genoten van deze unieke beleving. We hebben ook diverse evenementen georganiseerd zoals maaldemonstraties, de Lammetjesdag en de contactdag gemeenten. Dit jaar hebben we besloten om geen Kerstwandeling te organiseren. Deze zal tweejaarlijks worden georganiseerd.

We hebben in 2019 ook weer deelgenomen aan Gastvrij Overijssel. Dit programma is voor ons waardevol omdat we hiermee de verbinding tussen natuur en toerisme en recreatie kunnen leggen. Uit dit programma komen kansrijke projecten zoals rondom het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en het Vechtdal. En de stimuleringsregeling om de kwaliteit van natuur en landschap bij de ondernemers in de branche te verbeteren. In 2019 zijn de leden van het Camping en Bungalow Overleg Twente een samenwerking met Landschap Overijssel aangegaan. Er wordt ingezet op verschillende acties, zoals het adopteren van typisch Twentse landschapselementen, het streek eigen maken van het eigen erf, het versterken van de biodiversiteit en het stimuleren van het gebruik van streekproducten.

2.5 Visie, innovatie en onderzoek

Visie, innovatie en onderzoek is een ondersteunend programma dat bijdraagt aan onze doelstellingen door nieuwe kennisontwikkeling, agendering en visievorming op organisatieniveau.

Een belangrijke onderwerp dit jaar is de beleidsvorming ‘hernieuwbare energie in het landschap’. Hier hebben we onder andere een stamtafel voor georganiseerd om in breed verband informatie te verkrijgen over de standpunten van diverse belanghebbenden.

Beleidsbeïnvloeding heeft daarnaast plaatsgevonden op het vlak van de stikstofproblematiek, klimaatadaptatie/droogte, duurzame landbouw en de ontwikkeling van de leefbaarheid op het platteland.

Grote projecten als vliegveld Lelystad en de verbreding N35 hebben specifieke aandacht gehad.

De geplande herijking van onze jacht/beheervisie is niet tot stand gekomen. Deze is doorgeschoven naar 2020.

2.6 Vrijwilligers

Bij Landschap Overijssel is betrokkenheid van burgers in en bij landschap al sinds de oprichting een factor van belang. Mede dankzij de inzet van vrijwilligers wordt het landschap in Overijssel beschermd, beheerd en ontwikkeld.

Vrijwilligerswerk levert een positieve bijdrage aan ons fysieke landschap, zorgt voor betrokken burgers bij landschap en levert tegelijkertijd een sociaal-maatschappelijke bijdrage.

Vrijwilligers zijn actief in landschapsbeheer en weidevogelbescherming, of als promotievrijwilliger, natuurgids, monitoringvrijwilliger, schaapherder, boswachter of op kantoor. Ook zijn er vrijwilligers die andere vrijwilligers begeleiden, bijvoorbeeld bij natuurwerkzaamheden met basisscholen en maatschappelijke stages. Samen maken we het landschap voor iedereen bereikbaar, zodat gezond bezig zijn in de natuur voor iedereen die dat wil een reële mogelijkheid is.

Ons motto: Landschap in Overijssel is van alle Overijsselaren! Het doen van vrijwilligerswerk moet voor iedereen overal mogelijk zijn, zonder belemmeringen en met aandacht voor specifieke doelgroepen.

In het kader van het vrijwilligerswerk zijn onder andere de volgende activiteiten georganiseerd en resultaten behaald.

Het ondersteunende programma Vrijwilligers zorgt ervoor dat er voldoende, goed gekwalificeerde en getrainde vrijwillige medewerkers beschikbaar zijn om de doelstellinggerichte en ondersteunende programma's uit te voeren. Daarnaast zorgt dit programma ervoor dat zij hun werk in een prettige en veilige omgeving kunnen doen. De circa 7.500 vrijwilligers die in 2019 actief zijn geweest voor Landschap Overijssel zetten we daar in waar dit kan en mag, onder andere als:

- monitoringsvrijwilliger, gastheer/- vrouw, gids, vrijwillige boswachter en boa, mentor voor Zorgend landschap, in landschapsbeheer en weidevogelbescherming, of als promotievrijwilliger, natuurgids, schaapherder, begeleiders bij bijvoorbeeld natuurwerkzaamheden met basisscholen en maatschappelijke stages, of op kantoor.
- Het team vrijwilligers van Landschap Overijssel heeft een vrijwilligersvisie en -beleid opgesteld. Deze is als basis gebruikt voor het jaarplan 2020 en de ontwikkelingen op vrijwilligersgebied.
- Een mooie stap is de uitbreiding van informatie over vrijwilligerswerk op de website van Landschap Overijssel.
- Kennisrijk is het digitaal platform als kennisportaal voor vrijwilligers die meer willen leren, het geeft toegang tot aanbod van alle cursussen en lezingen van Landschap Overijssel. Het leerplatform is o.a. met digitale opleidingen verder ontwikkeld (voor iedereen die zelf aan de slag wil in het landschap): <http://kennisrijk.landschapoverijssel.nl/>
- We hebben verder gebouwd aan het groen vrijwilligerswerkplatform Groenbezig.nl. Dit

doen we in samenwerking met Natuur en Milieu Overijssel en andere partners om Groene Vrijwilligers in heel Overijssel te ondersteunen en verder te versterken. Zie: <http://www.groenbezig.nl/>

- We hebben, samen met Natuur en Milieu Overijssel, de uitwerking van extra projecten en activiteiten met en voor groene vrijwilligers gecoördineerd in het kader van de provinciale Natuurvisie Natuur voor Elkaar. Andere partijen als IVN, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, SoortenNL, en Stichting IJssellandschap, zijn nu nauwer betrokken.
- Vrijwilligers worden gratis ondersteund met materiaal en advies. Gereedschap kan geleend worden vanuit drie depots: De Horte, Bornebroek en De Lutte.
- Het gereedschapsdepot in Twente (Bornebroek) is in gebruik genomen. Dit extra depot is in samenwerking met Waterschap Vechtstromen, Stichting Dorpsbelangen Bornebroek en gemeente Almelo tot stand gekomen.
- Op de Natuurwerkdag gingen op vijftig locaties in Overijssel 1.587 deelnemers - waarvan maar liefst zeshonderd kids & jongeren - vrijwillig aan de slag in het groen!
- Uitvoerende vrijwilligers zijn op de kapavond aan het einde van het zaagseizoen bedankt.
- De ca. 120 vrijwillige landschapsbeheergroepen in de beheerregio's worden ondersteund en begeleid. Hierbij worden ook bijzondere ambachtelijke beheertypen gestimuleerd: in het bijzonder heggenvlechten, zeisen, knotten; door middel van communicatie en kleinschalige activiteiten met vrijwilligersgroepen. Een netwerk van ca. dertig mentoren leggen zich toe voor de begeleiding van de groepen. Daarnaast zijn werkdagen georganiseerd met

schoolklassen en bedrijven/verenigingen/instellingen.

- In het kader van de boerenlandvogel-vrijwilligers is de coördinatie opgepakt door Landschap Overijssel, zijn de weidevogelgroepen in Overijssel versterkt en is in de vorm van cursussen kennis overgedragen.

Enkele activiteiten en resultaten zijn niet uitgevoerd/ behaald:

- NLDoet - er zijn geen acties uitgevoerd of locaties aangedragen in het kader van NLDoet, wel is er gefaciliteerd met gereedschap en advies waar de vraag hiernaar was.
- Onderhoudsvrijwilligers – voor een aantal regio's zijn al meerdere vrijwilligers groepen regelmatig actief, maar nog niet in alle regio's.

2.7 Rentmeesterij

Dit jaar zijn onze gronden weer voor een groot deel verpacht aan agrariërs in de omgeving. Deze verpachting draagt bij aan het natuurbeheer en draagt bij aan de bedrijfsvoering van de betrokken agrariërs. Dit zijn de samenwerkingen die wij graag zien, ook in de toekomst. Wij hebben dit jaar ruim 32 hectare in eigendom verkregen, waarbij een deel geruild is met Natuurmonumenten. Hierdoor hebben we ook 23 hectare vervreemd. De verwervingen in 2019 hebben grotendeels bijgedragen aan het creëren van effectievere beheermogelijkheden.

De gebouwen die we in eigendom hebben, zijn eveneens verpacht of verhuurd. Deels zijn ze ook in gebruik bij de eigen organisatie. Aan deze gebouwen is, conform de vastgestelde meerjarenplanning, onderhoud uitgevoerd. Wij hebben in 2019 de opstallen op een erf gekocht, waarvan wij reeds het bloot eigendom hadden. Dit erf wordt herontwikkeld, waarbij een kwaliteitsslag gemaakt zal worden.

Het ontwikkeltraject voor het realiseren van 3 “off the Grid” recreatiehuisjes in de omgeving van landgoed De Horte is voortgezet. Met de omgevingspartijen is hier uitgebreid overleg over gevoerd. De gerechtelijke procedures ten behoeve van de Landinrichting Staphorst zijn in 2018 afgerond, waarna de toedeling definitief is geworden. Helaas heeft de kavelaanvaarding nog steeds niet plaatsgehad.

Teneinde de financiële reserves aan te zuiveren voor investeringen in onze doelstelling of verdienmodel, is in 2019 besloten tot de vervreemding van eigendommen. Het betreft eigendommen die niet direct bijdragen aan onze doelstelling. In 2019 is deze vervreemding voorbereid. Dit heeft in het boekjaar tot een beperkte daadwerkelijke vervreemding geleid. De verwachting is dat in de eerste helft van 2020 een aanzienlijke aanzuivering van de reserves kan plaatsvinden, als gevolg van dit voorbereidende werk.

2.8 Communicatie en participatie

Het afgelopen jaar is de lijn van het corporate communicatieplan uitgewerkt. Met de medewerkers is gewerkt aan het in de praktijk brengen van de kernwaarden van Landschap Overijssel. Deze kernwaarden -vastberaden, verantwoordelijk, verbinding, ontwikkelingsgericht en nabijheid- willen we namelijk laten terugkomen in onze activiteiten en projecten. Een voorbeeld waarin we dat nadrukkelijk hebben gedaan, is de discussie over bomenkap. Nadat we een zorgvuldig gebiedsproces hebben doorlopen, waarbij de omgeving is betrokken, is toch een forse discussie ontstaan over de bomenkap. Wij blijven achter ons standpunt dat de bomenkap noodzakelijk is voor de biodiversiteit, daar is momenteel ook een crisis gaande. Op veel vragen en reacties hebben we ook persoonlijk proberen te reageren door telefonisch contact te leggen en soms op bezoek te gaan. Op de website hebben we een dossier aangelegd om het grote publiek meer informatie te verschaffen over de bomenkap. En we hebben ingezet op het opzetten van projecten om ook bomen te gaan aanplanten. Dit krijgt zijn vervolg in 2020.

Dossiers voor informatievoorziening

Zoals eerder genoemd zijn we in 2019 begonnen om dossiers aan te maken op onze website over grote relevante opgaven en issues die spelen. Over een aantal onderwerpen krijgen we veel vragen en met deze dossiers proberen we informatie te verschaffen en onze standpunten aan te geven. In 2019 zijn dossiers gemaakt over de komst van de wolf, vliegen met drones in natuurgebieden, biodiversiteit, hoe wij het landschap beheren, waarom wij bomen vellen en duurzame energie in het landschap.

Groene Stamtafel

We hebben ruim 9.000 donateurs. Samen met de vele vrijwilligers, volgers van onze social media kanalen, lezers van de nieuwsbrieven en deelnemers aan projecten zijn zij onze achterban. Onze communicatiemiddelen zijn vaak gericht op één van deze groepen. Denk aan ons magazine dat per kwartaal uitkomt voor de donateurs en onze Natuur Dichtbij avonden. In 2019 hebben we de Groene Stamtafel geïntroduceerd. We willen in gesprek zijn met onze achterban en andere Overijsselaren. Met dit concept willen we niet alleen zenden, maar vooral in gesprek zijn met onze achterban. De eerste Groene Stamtafel was in Wierden en ging over duurzame energie in het landschap. Een moeilijk onderwerp en daarom erg interessant om met meerdere mensen over in gesprek te gaan. We hadden gepland om meer Groene Stamtafels te doen, maar dit is in 2019 niet gelukt. We zetten het concept zeker door in 2020.

Online en social media

Social media wordt voor Landschap Overijssel steeds belangrijker. Op onze dossiers, zoals de bomenkap en duurzame energie in het landschap, worden we vaak via social media aangesproken. In 2019 hebben we daarom geïnvesteerd in een monitoringstool zodat we snel en gericht inzicht kunnen krijgen in hetgeen speelt op sociale media. We werken ook met een specifieke ‘contentstrategie’ voor onze verschillende online media die we hebben. De website werkt goed. We zien hierin een stijging van het aantal bezoekers. Deze zijn voornamelijk geïnteresseerd in onze routes en de bezoekerscentra. Op de Lemelerberg en in het Dal van de Mosbeek speelde dit jaar veel met N2000 en

bomenkap. Dit zien we ook terug in de bezoeken op de website van deze gebiedspagina's.

Daarnaast hebben we meerdere social media kanalen. Ook hier zien we een groei van het aantal volgers. Een paar kentallen:

- Facebook: 6.361 volgers en 6.059 likes
- Twitter: 5.022 volgers
- Instagram: 115 volgers

Publieksjaarverslag

Naast het voorliggend jaarverslag, waarin we geïnteresseerden informeren over waar we mee bezig zijn geweest het afgelopen jaar en waarin we informeren over onze financiën, geven we ook een publieksjaarverslag uit. Deze is in ons juni-magazine Natuurlijk Overijssel en op onze website te bekijken. Voor meer informatie over onze werkzaamheden en de waarde van ons geweldige landschap, verwijzen we u door naar onze website

www.landschapoverijssel.nl.

HOOFDSTUK 3

Heideblauwtjes – fotograaf Mark Zekhuis

3. Organisatie

3.1 Organisatiestructuur

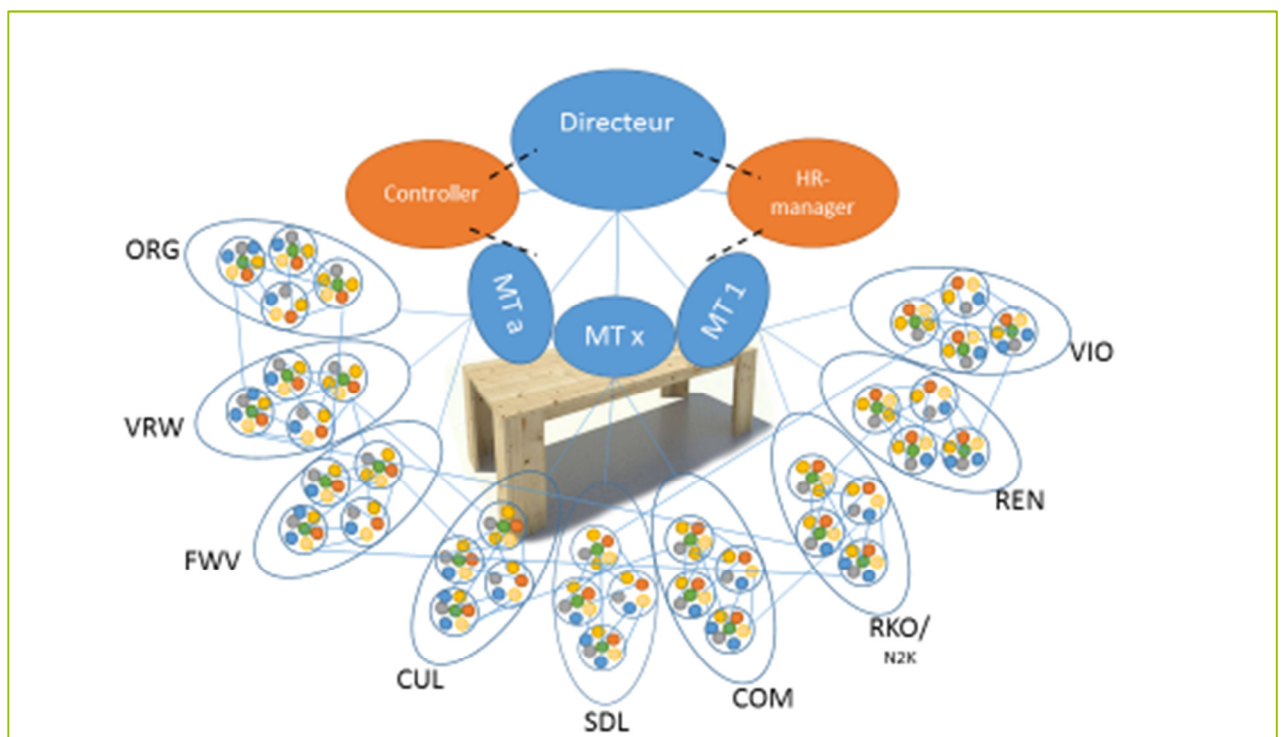
Landschap Overijssel staat onder leiding van de directeur/bestuurder. De directie bestaat uit één persoon. De Raad van Toezicht is belast met het houden van integraal toezicht op het beleid. De organisatie bestaat uit drie doelstellingsgerichte en zeven ondersteunende programma's:

- Doelstellingsgerichte programma's:
 - o CUL: Cultuurlandschap
 - o RKO: Robuuste kernen en hun omgeving (inclusief Natura 2000)
 - o SDL: Stads- en dorpsrandlandschap
- Ondersteunende programma's:
 - o COM: Communicatie
 - o FWV: Fondsenwerving
 - o ORG: Bedrijfsbureau
 - o VIO: Visie, innovatie en onderzoek
 - o PER: Personeelszaken
 - o REN: Rentmeesterstaken
 - o VRW: Vrijwilligers

Het MT bestaat uit de directeur met drie MT leden, een manager Landschap, een manager Natuur en een manager Bedrijfsprocessen. Onder verantwoordelijkheid van de directeur dragen de drie leden van het MT bij aan het functioneren van de organisatie als geheel. Per MT lid is er een eindverantwoordelijkheid in de realisatie van de programma's. Het MT Plus bestaat uit de bovengenoemde functionarissen aangevuld met de controller, als adviseur op het gebied van het financiële functioneren en de verantwoordelijkheid, en de HR-Manager, als adviseur op het gebied van het personele functioneren.

Ontwikkelingen in 2019

Na de dynamiek in het managementteam in 2018 (vertrek- en positiewisselingen binnen het management team) was in de loop van 2019 het MT weer op sterkte en doorontwikkeld met het werken in programma's. Eind 2019 heeft de directeur aangegeven zijn carrière elders voort te zetten.

FIGUUR 1 ORGANOGRAM LANDSCHAP OVERIJSEL

3.2 Verslag van de directie

De directeur/bestuurder is belast met de (dagelijkse) aansturing van Landschap Overijssel. Hij geeft leiding aan een managementteam waarin drie manager met elk hun eigen werkvelden. Eén manager is tevens adjunct-directeur. In 2019 zijn twee nieuwe managers aangetreden tot het managementteam. Dit komt vanwege vertrek van twee managers in 2018. Eind 2019 heeft de directeur-bestuurder Jacob van Olst besloten om, na vijf intensieve dienstjaren, te vertrekken bij Landschap Overijssel. Zijn taken worden per 1 januari 2020 overgenomen door de adjunct-directeur als waarnemend directeur-bestuurder. In 2019 is een wijziging doorgevoerd in de organisatie van Landschap Overijssel. De afdelingenstructuur is opgeheven. Per 1 april 2019 wordt gewerkt in een netwerkvorm, waarbij in programma's en daarbij horende projecten en activiteiten wordt samengewerkt. De managers zijn opdrachtgevers van de programma's. Ook is gekozen voor een specifieke HR-lijn. De directeur-bestuurder is hiervoor verantwoordelijk en wordt hierin ondersteund door een HR-functionaris. De controller heeft tevens een onafhankelijke rol gekregen en heeft geen dubbele rol meer als hoofd bedrijfsvoering.

Het managementteam heeft in 2019 tweewekelijks vergaderd. Deze vergadering heeft als doel om besluiten te nemen en op strategisch niveau te discussiëren. De managers zijn verantwoordelijk voor het programmamanagement en bewaken de focus in het programma in aansluiting op de strategische doelstellingen van de organisatie en in samenspraak met de medewerkers die in het programma werken. De directeur-bestuurder heeft bilateraal overleg met de managers, HR-functionaris en controller. In 2019 is gestart met het werken met een programmeertafel. Deze 'tafel' is bedoeld om actuele en strategische ontwikkelingen te bespreken met het MT en collega's uit de organisatie. Voor 2019 is door het MT, samen met collega's, een jaarplan opgesteld, dat is vastgesteld door de Raad van Toezicht. Het jaarplan geeft invulling aan de strategische kaders uit het beleidsdocument voor de

periode 2016 – 2020. Het jaarplan is de focus en financieel kader voor 2019.

Begin 2019 is gebleken dat een correctie op het jaarplan noodzakelijk was. Financiële tegenvallers eind 2018, maar ook onjuiste inschattingen in de begroting 2019, maakten deze correctie nodig. Dit heeft geresulteerd in een aanpassing van het jaarplan en de financiën. In alle programma's is gekeken naar mogelijkheden om in te verdienen en budgetten te besparen. Uiteindelijk heeft dit eind 2019 ertoe geresulteerd dat het resultaat positiever was dan de aangepaste begroting.

Het jaarplan 2019 vormde de basis voor de sturing en uitvoering van onze activiteiten van Landschap Overijssel. In de programma's is gericht gewerkt en dit heeft tot mooie resultaten geleid. Specifieke aandacht is uitgegaan naar gerichte acquisitie om de realisatie van onze doelstellingen mogelijk te maken. Dit heeft geresulteerd in een solide basis voor onze begroting van 2020.

De samenwerking met de ondernemingsraad wordt door de directie als waardevol ervaren. De ondernemingsraad denkt opbouwend mee en is kritisch waar nodig. De ondernemingsraad is meegenomen in de financiële ontwikkelingen van de organisatie. Door de ondernemingsraad is aandacht gevraagd voor het HR-beleid en meegedacht in het afscheid van de directeur-bestuurder eind 2019.

Landschap Overijssel is onderdeel van de koepel LandschappenNL. De directeur-bestuurder neemt deel aan de vergaderingen van het Directeuren Beraad en het Directeuren Rentmeesters Overleg van LandschappenNL. De directeur-bestuurder zat in 2019 als onafhankelijk voorzitter het Communicatie en Marketing Overleg (CMO) van LandschappenNL voor om onderwerpen als gezamenlijke communicatie, marketing en fondsenwerving te ontwikkelen en uit te (doen) voeren.

De werkgeversrol in het Sociaal overleg Sector Bos en Natuur werd in 2019 voor LandschappenNL vervuld door de directeur-bestuurder van Landschap Overijssel. Belangrijkste agendapunt daarbij was het sluiten van een nieuwe CAO voor medewerkers die binnen de sector Bos en Natuur werkzaam zijn.

Landschap Overijssel is een netwerkorganisatie. Het gezamenlijk optrekken en afstemmen met partners en andere organisaties vinden we cruciaal. Onze kernwaarden willen we in onze samenwerking ook laten terugkomen.

We werken nauw samen met andere groene organisaties. Dit doen we enerzijds via de Groene4 (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Natuur en Milieu Overijssel en Landschap Overijssel). Gezamenlijk worden onderwerpen die raken aan natuur, landschap en duurzaamheidsonderwerpen in Overijssel besproken en afgestemd. In 2019 zijn gesprekken om ook het Overijssels Particulier Grondbezit hierbij aangehaakt te laten zijn. Gezamenlijk organiseren we als Groene4 een nieuwjaarsreceptie. In 2019 was deze wederom goed bezocht. Traditioneel is de Groene Twinkeling hier uitgereikt. Deze gewilde prijs wordt uitgereikt aan het bedrijf in Overijssel dat gedurende het afgelopen jaar het meest concreet heeft bijgedragen aan biodiversiteit.

We zien mooie samenwerkingen ontstaan met organisaties waarbij we een gedeelde agenda hebben. Met de provincie hebben we een mooie samenwerking op gebied van langjarig beheer van landschap, soortenbescherming en vrijwilligers. Op het dossier Natura 2000 en stikstof is het moeilijk door de tegenstrijdige belangen die grote impact hebben. Maar ook hier blijkt dat de gezamenlijke intentie om stappen vooruit te zetten aanwezig is. Met gemeenten en provincie zien we vergelijkbare mooie samenwerkingen, zoals de samenwerking op gebied van de Zoetwatervoorziening Oost-Nederland en met Baanbrekend Landschap. Het contact met de politiek onderhouden we ook regelmatig. Collega's van Landschap Overijssel zijn regelmatig aanwezig bij provinciale commissievergaderingen, of bijeenkomsten van Provinciale Staten of bijeenkomsten van een gemeenteraad als onderwerpen daartoe uitnodigen. Met de bestuurders van provincies, gemeenten en waterschappen onderhouden we goede contacten. In 2019 zijn de nieuwe leden van de Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten aangetreden. We hebben geïnvesteerd om nieuwe contacten te leggen met leden van deze Staten.

Bestuurlijk heeft Natura 2000 veel aandacht gevraagd in 2019. Wij hechten altijd waarde aan nauwe, korte en open lijnen met onze partners in de gebiedsprocessen. Dit blijven we ook doen 2020.

Het platform 'Samen Werkt Beter' blijft voor ons belangrijk om bestuurlijk verbinding te houden en strategische gesprekken te voeren over ontwikkelingen in het landelijk gebied. Dit platform is op provinciaal niveau een bestuurlijk afstemmingsoverleg van waaruit partners intensief samenwerken aan de kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied van onze mooie provincie.

Ook 'Natuur voor Elkaar' is een belangrijke samenwerking voor Landschap Overijssel. Bestuurlijk hebben we deelgenomen aan de taskforce en de stuurgroep. Veel van onze ambities kunnen we realiseren via de samenwerking met partijen in dit programma. In 2019 is de aanplant van 1,1 miljoen bomen via de politiek op de agenda gekomen. Dit vinden we als Landschap Overijssel ook een belangrijk onderwerp. Dit zal zeker een vervolg krijgen in 2020. Daarbij is de betrokkenheid van de mensen belangrijk. Dit is ook een lijn die we als Landschap Overijssel onderschrijven.

Natuur en landbouw moeten in het Overijsselse landschap naast elkaar kunnen bestaan. Hier hechten we aan als Landschap Overijssel. In verschillende gremia werken we samen met de landbouwsector. Eén daarvan is ook de Faunabeheereenheid Overijssel (FBE). Namens de terreinbeheerende organisaties (TBO's) heeft de directeur-bestuurder zitting in het bestuur van de FBE. Belangrijk onderwerp in de FBE is de schadebestrijding.

Eind 2019 hebben we gewerkt aan het nieuwe jaarplan voor 2020. We zien dat de vele investeringen die we hebben gedaan de afgelopen periode zich vertalen in een mooi jaarplan voor 2020.

3.3 Verslag van de Raad van Toezicht

Voor Landschap Overijssel was 2019 een bijzonder jaar, in twee opzichten.

In de eerste plaats werd in de loop van 2019 duidelijk dat het beleid van de Nederlandse overheid om stikstofdispositie te bestrijden en de natuur te beschermen door middel van een programmatische aanpak (PAS) juridisch niet houdbaar was. In de loop van het jaar is een aantal maatregelen getroffen, maar de discussie over de definitieve aanpak van de problemen die ontstonden door het ongeldig verklaren van deze werkwijze was eind 2019 nog volop gaande. De impact die één en ander voor Landschap Overijssel heeft is dan ook nog niet duidelijk. Er ontstaan nieuwe mogelijkheden om te investeren in natuur, maar op andere plekken staat natuur ter discussie. Begin 2020 is deze discussie volledig overschaduwd door de uitbraak van het Corona virus en de bestrijding daarvan.

In de tweede plaats heeft de directeur van Landschap Overijssel eind 2019 besloten afscheid te nemen van de organisatie. Begin 2020 is drs. Eibert Jongsma als waarnemend directeur-bestuurder benoemd.

Bij beide ontwikkelingen was de Raad van Toezicht uiteraard intensief betrokken. De Raad van Toezicht heeft in 2019 vijf keer vergaderd, in de regel op het Landgoed De Horte. De thematische bijeenkomst vond plaats in Enter en is gecombineerd met een boottocht op de Regge. Naast bovengenoemde onderwerpen is in 2019 onder andere gesproken over Natura 2000, de samenwerking met de provincie Overijssel, vrijwilligersbeleid, fondsenwerving, een afwegingkader voor verwervingen, faunabeleid, organisatie-ontwikkeling, corporatie communicatieplan, notitie duurzame energie, deelname in Landgoed Vilsteren etc.

Vaste onderwerpen zijn uiteraard de begroting, jaarrekening, kwartaalrapportages, verwerving en vervreemding van onroerend goed en ontwikkelingen in de afdelingen van de organisatie.

De Raad van Toezicht kent twee vaste commissies: de Auditcommissie en de Remuneratiecommissie. De Auditcommissie vergaderde in 2019 drie keer. De Remuneratiecommissie kwam begin 2019 bijeen om een opvolger of -ster te zoeken voor mevrouw W.J. (Anke) Klein Lebbink, die eind 2018 afscheid nam van de Raad van Toezicht. Als opvolger is per 7 maart 2019 benoemd de heer J.E.F. (Jos) Harmelink. Daarnaast heeft de Raad op 7 maart 2019 ingestemd met de benoeming van mevrouw K.M. (Karin) Leferink met ingang van de septembervergadering van 2019. Hiermee heeft de Raad geanticipeerd op het aanstaande vertrek van mevrouw W.M.H. (Wilma) Paalman-Vloedgraven. Mevrouw Paalman-Vloedgraven is op 12 december 2019 teruggetreden uit de Raad vanwege het volbrengen van haar maximale statutaire termijn. Medio juni 2019 is mevr. H.P. (Ellen) Masselink op eigen verzoek teruggetreden uit de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht kijkt terug op een intensief jaar, waarin met alle betrokkenen in en om de organisatie uitstekend is samengewerkt. De Raad van Toezicht dankt alle medewerkers en de leiding van de organisatie voor hun grote inzet en betrokkenheid.

3.4 Personeel

Het personeelsbeleid richt zich op een zodanige inzet en ontwikkeling van medewerkers dat de doelstellingen van Landschap Overijssel kunnen worden gerealiseerd. Daarvoor is het van belang dat de medewerkers deskundig en gemotiveerd zijn maar ook wendbaar en slagvaardig kunnen opereren. De voortdurende veranderingen in onze omgeving vragen een flexibele organisatie en een voortdurende ontwikkeling van de medewerkers. Landschap Overijssel ondersteunt die ontwikkeling en stuurt daarbij op vakkennis en ervaring en op competenties, gedrag en vaardigheden, die afleidbaar zijn van de organisatiedoelstelling. In het missie/visie document zijn de kernwaarden en kerncompetenties van de organisatie geformuleerd.

Functioneringsmanagement

Het functioneringsmanagement met bijbehorende functiematrix, competentiematrix en functieprofielen zijn verankerd binnen de organisatie en bieden ondersteuning aan de individuele personeelsontwikkeling. Het

functioneringsmanagement is passend binnen de randvoorwaarden van de Raam-CAO Bos en Natuur Ondernemingsdeel De Landschappen.

Het functioneringsmanagement geeft een basis aan de borging van de kwaliteit van het personeel. Op basis van de beoordeling en de individuele jaarplannen worden ontwikkelingsafspraken met de medewerkers gemaakt en bijbehorende opleidingen, trainingen en coaching afgesproken. In het kader van de organisatie ontwikkeling en in samenspraak met het veranderteam is dit jaar nadrukkelijk ingezoomd op houding, gedrag, cultuur en gewenste ontwikkeling hierin. Eén van de gezamenlijke initiatieven is een organisatiebrede opleiding projectmatig werken. Daarnaast is een plan van aanpak cultuurverbetering opgeleverd waarbij inspanningen op organisatieniveau en inspanningen op het niveau van de medewerker zijn uitgewerkt. Op persoonsniveau, in relatie met het functioneringsmanagement, wordt de komende jaren ingezet op de verdere ontwikkeling van persoonlijk leiderschap en het werken in teams.

Samenstelling personeel

Gedurende het boekjaar bedroeg het gemiddeld aantal werknemers 53,2 FTE (2018: 52,4). Het betreft hier zowel medewerkers in vaste dienst als ook medewerkers met een tijdelijk (al dan niet projectmatig) dienstverband. De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	fte
Management	3,3
Natuurterreinen	17
Landelijk gebied	15
Communicatie en vrijwilligers	8,1
Ondersteuning	7,6
Stagiaires en oproepkrachten	2,2
Totaal	53,2

De gemiddelde leeftijd van de werknemers op 31 december 2019 is 41 jaar (2018: 40 jaar). Het ziekteverzuim over 2019 was 5,7% (2018: 3,0%). Hiervan was het langdurig ziekteverzuim in 2019 3,5%, mede als gevolg van 3 collega's met

zwangerschapsverlof (2018: 0,8%) en het kortdurend verzuim in 2019 2,2% (2018: 2,2%).

Scholing en opleiding

Landschap Overijssel neemt in de begroting een post groot 1,5 % van de totale personeelskosten op voor opleiding en training.

In 2019 is EUR 22.600 besteed aan opleiding en scholing. (Begroot: 24.000; 2018: EUR 48.006)

Beloningsbeleid

Alle medewerkers van Landschap Overijssel, inclusief de leden van het managementteam, worden beloond conform de Raam-CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen. In 2019 is de nieuwe CAO Bos en Natuur 2018-2020 vastgesteld. In 2017 is in de CAO-ronde afgesproken dat het functiehuis van het ondernemingsdeel de Landschappen gemoderniseerd zou gaan worden. Dit was zowel een wens vanuit de vakbonden als van de aangesloten organisaties. In 2018 heeft deze modernisering plaats gevonden. In 2019 – 2020 wordt het functiehuis in gebruik genomen, als onderdeel van de cao Bos en Natuur 2018-2021. Landschap Overijssel realiseert deze omzetting in 2020.

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Stichting Landschap Overijssel. Het voor Stichting Landschap Overijssel toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 EUR 194.000. De bezoldiging van de directeur/bestuurder, de heer Van Olst, bedroeg EUR 112.734. De bezoldiging is in overeenstemming met de salarisschalen van de Raam-CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen. Tevens wordt de regeling "Beloning Directeuren van Goede Doelen" nageleefd.

Bezoldiging directie

De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in 2018. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Landschap Overijssel de Regeling beloning directeuren van goede doelen-organisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling

geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Landschap Overijssel vond plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 465 punten met een maximaal jaarinkomen van EUR 138.020.

Het voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directie, van Olst bedroeg EUR 112.734 (1 FTE/12 maanden). Deze beloning bleef binnen de geldende maxima. Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de werkgeversbijdrage pensioen, en de overige beloningen op termijn bleven binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van EUR 138.020 per jaar.

De belaste vergoedingen/bijtellingsen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Alle leden van Raad van Toezicht Landschap Overijssel kunnen een vacatievergoeding declareren van EUR 115,= per dagdeel. De verreden kilometers kunnen worden gedeclareerd à EUR 0,19 per km. Het is aan de persoon in kwestie zelf om gebruik te maken van de mogelijkheid.

De volgende gedragscodes worden nageleefd:

- Gedragscode bosbeheer;
- Gedragscode natuurbeheer;
- Certificering SNL;
- Erkenningsregeling Goede Doelen van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF).

Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL)

Landschap Overijssel heeft bij het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL) een pensioenverzekering afgesloten voor werknemers van 21 jaar en ouder.

WIA-hiaatverzekering

Landschap Overijssel heeft ten behoeve van haar werknemers een WIA-hiaatverzekering afgesloten. Hiermee zijn nadelige financiële gevolgen van eventuele arbeidsongeschiktheid op afdoende wijze afgedekt.

Ondernemingsraad

Conform de Wet op de Ondernemingsraden, beschikt Landschap Overijssel over een actieve Ondernemingsraad (OR). De OR van Landschap Overijssel bestaat uit drie leden en behartigt de belangen van het personeel binnen de stichting. De ondernemingsraad heeft actief contact met de directie over (bedrijfseconomische) beslissingen die worden genomen.

De OR wordt actief betrokken bij de behandeling bij personeel gerelateerde beleidsstukken. Daarnaast wordt de OR betrokken bij begroting en jaarcijfers.

Verslag arbo-commissie

De arbo-commissie is in 2019 meerdere keren bij elkaar gekomen. In de reguliere vergaderingen is aandacht besteed aan het herijken van de RI&E (Risico Inventarisatie en Evaluatie), maar ook voor veilig werken in zijn algemeenheid. Zowel binnen de eigen gelederen als ook richting het vrijwilligers werk. Daarnaast was een belangrijk initiatief het realiseren van de opleiding VCA voor de buitendienst en in het verlengde daarvan aandacht voor veiligheid op en rond onze tractoren. Er zijn bijvoorbeeld op de tractoren zijn veiligheidsriemen aangebracht. Er zijn meerdere initiatieven die bijdragen aan de bewustwording op het gebied van veilig werken. Naast het voorzien van de nodige faciliteiten wordt ook het elkaar aanspreken op onveilige situaties normaal. Er is een start gemaakt met de implementatie van het onderdeel sociale veiligheid binnen Landschap Overijssel. Het is van belang om te noemen dat er zich geen grotere ongevallen hebben voorgedaan.

RI&E

Landschap Overijssel neemt deel aan de door de Stigas ontwikkelde digitale risico-inventarisatie. De RI&E is getoetst en er is een plan van aanpak opgesteld. In 2019 is de RI&E herijkt en is een bijbehorend plan van aanpak opgesteld.

BHV

Voor de leden van de BedrijfsHulpVerlening (BHV) is een training georganiseerd waarbij praktisch oefenen met onverwachte slachtoffers centraal stond. Daarnaast werden o.a. werken met AED, reanimatie en pleisters plakken behandeld.

Veiligheid

Veiligheid is binnen landschap Overijssel een belangrijk aandachtspunt. Zowel veiligheid richting de eigen medewerkers als ook veiligheid richting de vele vrijwilligers die werkzaamheden verrichten al dan niet onder gezag van Landschap Overijssel. Ten behoeve van de algemene veiligheid bij Landschap Overijssel is een document opgesteld met afspraken over keuringsprocedures, afschrijving helmen, uitleen handmatig gereedschap, gebruik motorisch gereedschap, en inwerken van nieuwe collega's (waar het arbo- en bhv-zaken betreft).

Keuring

Daar waar mogelijk en zinvol voeren we keuringen aan materieel uit in eigen beheer of met eigen medewerkers of met ondersteuning van vrijwilligers. Voor de EHBO materialen maken we dankbaar gebruik van DebesteEHBO.nl een bedrijf waar mensen met achterstand tot de arbeidsmarkt de keuringen doen. De keuring van elektrische apparatuur wordt uitgevoerd in eigen beheer door een hiervoor als keurmeester opgeleide eigen medewerker.

Ziekte van Lyme

Landschap Overijssel onderkent dat werken in het groen het risico van Lyme met zich meebrengt. Zij voert daarom een actief beleid inzake het voorkomen of vroegtijdig signaleren van een tekenbeet die de ziekte van Lyme kan overbrengen. Jaarlijks stelt zij haar medewerkers in de gelegenheid deel te nemen aan het periodieke medische onderzoek naar Lyme. In de preventieve zin verstrekt Landschap Overijssel informatie door

middel van voorlichting en het aanreiken van informatieve documenten. Daarnaast stelt zij beschermende kleding ter beschikking. In de curatieve zin worden hulpmiddelen verstrekt om teken goed te verwijderen.

3.5 Klachten**Klachtenprocedure**

Als organisatie willen we bereikbaar zijn voor de samenleving. Ook als de samenleving het niet eens met ons is, klachten heeft over ons beleid of over onze activiteiten. Natuurlijk is het niet altijd leuk om aangesproken te worden op dingen die niet goed gaan. Echter, graag gebruiken we juist opmerkingen vanuit de samenleving om ons functioneren en onze dienstverlening te verbeteren. Veelal hebben klachten een aanleiding in de vorm van betrokkenheid bij onze organisatie. In ieder geval zijn we blij dat klachten ons uiteindelijk bereiken zodat we de pijnpunten bij de aanbrenner ook weg kunnen nemen en verbeteren. Uiteraard betrekken we klachten en opmerkingen, maar ook de pluimen bij het verbeteren van ons handelen of bij onze beleidsvorming.

Voor het behandelen van opmerkingen en klachten hanteren wij een klachtenprocedure. Het managementteam ziet er op toe dat klachten met daadkracht behandeld worden. Persoonlijk contact, mondeling/telefonisch, is daarbij onderdeel van de aanpak. Schriftelijk kan ook en is mede afhankelijk van de aard van de klacht.

Gedurende 2019 hebben we 96 klachten/opmerkingen ontvangen die we hebben opgenomen in het klachtendossier. Dit is een stijging ten opzichte van vorige jaren. In 2017 waren er 42 klachten en in 2018 67.

Alle klachten zijn in behandeling genomen. Het merendeel is beantwoord en afgerond, een aantal is nog in behandeling.

De toename van de klachten in 2019 heeft te maken met de commotie die in 2019 heeft gespeeld rondom het verwijderen van bomen ten faveure van heide op de Manderheide, Beerze en de Lemelerberg. Over het algemeen zien de indieners van de klacht graag dat de bomen worden behouden. Wij hebben deze mensen zoveel mogelijk onze afwegingen toegelicht.

Daarnaast zijn er klachten over beheertaken zoals onderhoud van paden en het veilig houden van paden in verband met risico van vallende takken. Deze klachten spelen met name in onze terreinen nabij bebouwde kernen.

Ook zijn er klachten die te maken hebben met onduidelijkheden in de communicatie van activiteiten van ons. Veelal gaat het om fouten zoals het niet werken van bepaalde links op de website. Soms hebben de klachten ook te maken met misinterpretaties van de klagers zelf. Bij fouten onzerzijds is natuurlijk altijd sprake geweest van excuses.

Gelukkig ontvangen we ook pluimen voor ons werk. Deze gaan over complimenten voor handhavingsacties die we doen, mooie artikelen in ons magazine en waardering voor bepaalde projecten die we uitvoeren.

HOOFDSTUK 4

4. Informatie over de financiële positie en beleid

4.1 Financiële positie

In 2019 is een negatief resultaat van EUR 73.472 behaald (2018: EUR 2.945.732 negatief). De afwijking in het resultaat ten opzichte van 2018 wordt met name veroorzaakt doordat in 2018 een aantal grote aankopen van gronden heeft plaatsgevonden.

Aan de doelstelling is in 2019 in totaal EUR 7.038.851 besteed (2018: EUR 12.603.269). De geworven baten bedroegen in 2019 EUR 5.933.843 (2018: EUR 8.648.172).

Structurele en incidentele baten

De baten hebben voor 66% een structureel karakter en voor 35% een incidenteel karakter. Onderstaand is een analyse van de baten opgenomen:

Gecorrigeerd resultaat

Het resultaat gecorrigeerd voor bijzondere baten en lasten is opgenomen in onderstaande tabel. Aangezien de incidentele baten een verhogend effect hebben op het resultaat, worden baten van het behaalde resultaat in mindering gebracht om te komen tot een gecorrigeerd resultaat. Incidentele kosten hebben een verlagend effect op het behaald resultaat en zijn om het te corrigeren bij het behaalde resultaat opgeteld.

	2019	2018
Behaald resultaat	73.472-	2.945.732-
<i>Bijzondere baten en lasten</i>		
Resultaten aan- en verkopen	132.459	2.608.473
Voorziening achterstallig onderhoud terreinen	220.000	-
Beleggingsresultaat *	145.016-	45.265
Incidenteel hoog ziekteverzuim	165.000	
Incidentele baten provincie	127.000-	
Extra houtopbrengsten	124.624-	75.000-
BTW teruggaaf	65.208-	
Bijdrage Natuurcompensatie	62.449-	
Incidentele personeelskosten	50.000	93.525
Boekwinst verkoop activa	30.000-	
Kosten extra visie-vorming	26.000	
Nalatenschappen	-	370.000-
Correctie bijzondere baten en lasten	39.162	2.302.264
Gecorrigeerd resultaat	34.309-	643.468-

* Het bruto beleggingsresultaat op effecten bedroeg EUR 194.199 (zie pagina 36). Tot het genormaliseerd resultaat wordt gerekend het bruto beleggingsresultaat verminderd met de kosten en het begrote resultaat op beleggingen.

Type bate	2019	Structureel	Incidenteel
Baten van particulieren	269.922	220.714	12.208
Baten van bedrijven	58.501	55.040	3.461
Baten van loterijorganisaties	1.125.000	1.125.000	
Bijdragen van overheden	4.336.563	2.319.781	2.016.782
Baten van andere organisaties zonder winststreven	143.857		143.857
Verkoop producten	457.812	80.000	377.812
Beheerbaten	767.889	767.889	
Bijdragen Groene en Blauwe Diensten	326.996	326.996	
Dienstverlening aan derden	258.706	129.353	129.353
Beheer terreinen derden	54.014	54.014	
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.865.417		
Activiteiten en evenementen	33.915	33.915	
Opbrengsten uit bezoekerscentra	28.446	28.446	
Overig	241.351	51.852	189.499
Overige baten	303.712		
Som van de baten	8.102.972	5.193.000	2.872.971
Percentueel 2019	100%	64%	35%

4.2 Verschillenanalyse begroting

In onderstaande tabel wordt een vergelijking gemaakt van de werkelijke resultaten over 2019 afgezet tegen de begroting.

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Vershil EUR
BATEN			
Baten van particulieren	269.922	290.000	20.078-
Baten van bedrijven	58.501	89.000	30.499-
Baten van loterijorganisaties	1.125.000	1.125.000	-
Bijdragen van overheden	4.336.563	5.589.000	1.252.437-
Baten van andere organisaties zonder winststreven	143.857	300.000	156.143-
Som van de geworven baten	5.933.843	7.393.000	1.459.157-
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.865.417	1.464.000	401.417
Overige baten	303.712	221.000	82.712
Som van de baten	8.102.972	9.078.000	975.028-
LASTEN			
Besteed aan doelstellingen			
Robuuste kernen en hun omgeving	2.568.548	2.404.000	164.547
Cultuurlandschap	1.056.954	1.190.000	133.045-
Stads- en dorpsrandlandschap	192.225	231.000	38.774-
Visie en onderzoek	333.182	270.000	63.182
Natura 2000	1.678.073	2.551.000	872.927-
Communicatie	229.655	220.000	9.655
Rentmeesterij	659.613	624.000	35.613
Rentmeesterij aankoop	58.459	58.000	459
Vrijwilligers	262.141	271.000	8.859-
Totaal besteed aan doelstelling	7.038.851	7.819.000	780.149-
Wervingskosten	85.370	115.000	29.630-
Kosten beheer en administratie	1.239.688	1.299.000	59.312-
Som van de lasten	8.363.910	9.233.000	869.091-
Financiële baten en lasten	187.466	75.000	112.466
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	73.472-	80.000-	6.528

Bijdragen van overheden

Onder de overheidsbijdragen worden diverse bijdragen en subsidies verantwoord. De afwijking ten opzichte van de begroting wordt met name veroorzaakt door Natura 2000 (impact 0,8 miljoen). Voor het project Natura 2000 was EUR 2,2 miljoen begroot, terwijl EUR 1,4 miljoen is gerealiseerd. Zowel het herijkingsproces op Natura 2000 als de stikstofproblematiek hebben geresulteerd in het achterblijven van de begrote uitvoeringsmaatregelen.

Daarnaast hebben als gevolg van externe ontwikkelingen een tweetal trajecten (Baanbrekend Landschap en Land van Waarde) een minder grote omvang dan waar in de begroting rekening mee was gehouden (impact 0,4 miljoen).

Baten van andere organisaties zonder winststreven

In de begroting zat een acquisitie-opgave verdisconteerd. Deze opgave is gerealiseerd, maar is met name bij de 'baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten' gevallen.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

De baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten zijn hoger als begroot als gevolg van:

- De verkoop van producten is EUR 0,1 miljoen hoger dan begroot als gevolg van meer gerealiseerde houtopbrengsten.
- De bijdragen van Groene en Blauwe diensten zijn EUR 0,1 miljoen hoger dan begroot.
- De dienstverlening aan derden is als gevolg van de acquisitie-inspanning gestegen. Deze inspanning was onder baten van andere organisaties zonder winststreven begroot.

Besteed aan de doelstelling

De trend die in de baten zichtbaar is, is ook zichtbaar in de lasten. Dit is direct het gevolg van de timing en omvang van de ontwikkelprojecten.

- *Robuuste kernen en hun omgeving:*
De bestedingen liggen hoger dan de begroting en wordt met name veroorzaakt doordat een voorziening achterstallig onderhoud van EUR 0,2 miljoen is gevormd in 2019.

- *Cultuurlandschap en stads- en dorpsrandlandschappen:*
Er zijn minder uitvoeringskosten in dit programma gemaakt dan begroot, omdat twee uitvoeringsprojecten als gevolg van externe ontwikkelingen een minder grote omvang kennen dan begroot.
- *Visie, Innovatie en onderzoek:*
De kosten zijn ten opzichte van de begroting met name gestegen door de extra uitvoeringskosten die zijn besteed aan de kwaliteitscyclus van de terreinen. Daarnaast zijn meer uren besteed aan ruimtelijke ontwikkelingen.
- *Natura 2000:*
Doordat voor diverse gebieden de uitvoering vertraagd is, lopen de kosten achter op de begroting.

Financiële baten en lasten

De gerealiseerde kosten voor automatisering zijn lager dan begroot, aangezien een aantal begrote ontwikkeltrajecten later worden uitgevoerd als gevolg van personele mutaties.

Financiële baten en lasten

Gedurende 2019 zijn de koersen op de beleggingen gestegen. Medio 2019 is de beleggingsportefeuille verkocht.

4.3 Bestedingspercentage

Streefverhouding lasten

Het beleid is er op gericht dat jaarlijks financiële ruimte aanwezig moet zijn om de ontwikkelingen in de doelstelling te realiseren. Ook is het beleid erop gericht dat ontwikkelingen/investeringen in fondsenwerving en beheer en administratie mogelijk moeten zijn. Om deze reden is de streefverhouding tussen lasten 'besteed aan doelstelling', 'wervingskosten' en 'kosten beheer en administratie' niet jaarlijks bepaald, maar is een norm gesteld waarin over een periode van gemiddeld 5 jaar voldaan moet worden aan een verhoudingspercentage. De verhouding is dat 84% van de totale baten gemiddeld besteed moet worden aan de doelstelling, 15% besteed mag worden aan beheer en administratie en 1% aan wervingskosten.

In de tabel onderaan deze pagina zijn deze normen getoetst aan de gemiddelde realisatie.

Geconcludeerd kan worden dat voldaan wordt aan de intern gestelde normen.

Het is niet reëel om een vergelijking te maken tussen de jaren, omdat incidentele aankopen een verhogend effect hebben op de bestedingen en een verlagend effect hebben op beheer en administratie.

Een vergelijking tot en met 2016 is gemaakt, aangezien tot en met 2016 is verantwoord volgens de vernieuwde RJ 650 regelgeving.

Kostenpercentage eigen fondsenwerving

Het percentage kosten (fondsen)werving is onder RJ650.326 opnieuw gedefinieerd als gevolg van het gewijzigde model van de staat van baten en lasten. De fondsenwervende organisatie dient in de toelichting in een percentage te vermelden hoe de wervingskosten zich verhouden tot de baten. Het percentage wordt bepaald door de wervingskosten te delen door de som van de geworven baten. In 2019 bedraagt dit percentage 1,4% en over 2018 bedraagt dit percentage 0,9%. Echter, dit percentage zegt niet veel over de effectiviteit van onze fondsenwerving, aangezien onze fondsenwerving met name gericht is op de geworven baten exclusief overheidsbijdragen. De acquisitie van overheidsbijdragen vindt vanuit de inhoudelijke programma's plaats en is afhankelijk van de (geplande) ontwikkelopgaven. Een direct verband tussen inzet fondsenwerving en baten overheden is niet in cijfers uit te drukken.

De stichting heeft als norm gesteld dat over een gemiddelde periode van 5 jaar de kosten van fondsenwerving niet meer mogen bedragen dan 5% van de baten exclusief overheidsbijdragen. Hieraan wordt ruimschoots voldaan en past bij de intensievere inzet in fondsenwerving.

	Gemiddelde	NORM	2019	2018	2017	2016
Besteed aan de doelstelling	86,7%	> 84%	84,2%	90,5%	84,9%	87,3%
Beheer en administratie	12,6%	<15%	14,8%	8,9%	14,1%	12,6%
Wervingskosten	0,7%	<1%	1,0%	0,6%	1,0%	0,1%
Totale lasten	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 1: Verhouding lasten

	Gemiddelde	NORM	2019	2018	2017	2016
Baten exclusief overheidsbijdragen			3.766.409	4.665.434	3.984.000	3.714.356
Wervingskosten			85.370	78.838	92.115	12.395
Percentage	1,7%	<5%	2,3%	1,7%	2,3%	0,3%

Tabel 2: Percentage wervingskosten

4.4 Risicomanagement

Risicomanagement is een continu proces met een gemeenschappelijke, systematische en transparante aanpak voor de beheersing van risico's om de organisatiedoelen te kunnen realiseren. Het omvat het geheel van activiteiten en maatregelen gericht op het omgaan met en beheersen van risico's. De doelstellingen van het strategisch risicomanagement zijn:

- Inzicht krijgen in de top-risico's, op strategisch niveau, die het realiseren van de doelstellingen van Landschap Overijssel kunnen beïnvloeden;
- Een concrete vertaling van de risico's naar acties met als doel de potentiële negatieve invloed van diverse top-risico's te verlagen.
- Middelen reserveren voor risico's die niet (volledig) te mitigeren zijn.

Eind 2019 heeft een risico-inventarisatie plaatsgevonden en zijn de geprioriteerde risico's geclusterd naar drie thema's, 'stabiele bekostiging', 'processen en projectmatig werken' en 'HRM'.

Stabiele bekostiging taken

Uit onze risicoanalyse blijkt dat de stabiele financiering van onze werkzaamheden onder druk staat. Dat komt enerzijds door het politieke klimaat, maar ook door stijgende kosten en dalende inkomsten. Om dit risico te tackelen willen we minder afhankelijk worden van kortlopende en overheidsfinanciering. De drie belangrijkste lijnen om daar invulling aan te geven zijn:

- Voor ons bestaande werk gaan we met de opdrachtgevers in gesprek over langjarige financiering.
- Voor de continuïteit van de Stichting is het wenselijk om meer langjarige programma's te draaien zoals Natura2000 en vrijwilligerswerk.
- Voor de continuïteit van de Stichting is het wenselijk om minder afhankelijk te zijn van een enkele financieringsbron.

Interne processen en projectmatig werken

We zijn een organisatie met gedreven mensen met een gedeelde passie voor natuur en landschap. We worden gedreven door onze intrinsieke motivatie.

We grijpen kansen graag aan om onze doelen te realiseren en laten kansen niet graag liggen. Keerzijde van het enthousiasme om veel te doen voor natuur en landschap is dat we teveel willen, meer dan we aan tijd en middelen hebben. We maken niet makkelijk keuzes omdat dat betekent dat we ook dingen niet doen. We bekijken het graag positief waardoor projectplanning soms te ambitieus is.

De risico's die hiermee gepaard gaan, zijn: te weinig betaalde uren, onvoldoende samenwerking tussen programma's en te weinig aanspraak op verantwoording.

De effecten van de benoemde risico's worden beperkt door de aandacht voor interne processen en opvolging daarvan. Dit betekent het maken van heldere afspraken en het aanscherpen van besluitvorming en werkafspraken, waaronder het MT overleg proces en de procesafspraken tussen het MT en controller, HRM en diverse (strategische) werkgroepen (zoals programmeertafel, veranderteam, OR, koersplan team).

HRM

Uit de risico analyse blijkt dat op HR gebied rondom de strategische personeelsplanning zowel het te voeren beleid als ook het fysieke personeelsplan of een actueel gewenst functiehuis onvoldoende actueel is. Om de risico's die dit met zich mee brengt te beperken willen we vanuit het model "ideaal functiegebouw en bezettingsmatrix" sturen op gewenste bezetting en meerjarig bijsturen op te voorziene strategische ontwikkelingen zowel in de organisatorische context als in relatie tot de financiële context van de organisatie.

Om hier invulling aan te geven zijn diverse acties opgenomen in onze begroting 2020, zoals het opstellen van een strategische personeelsplanning en het omzetten van het functiehuis volgens de cao afspraken.

4.5 Beleid met betrekking tot de omvang en functies van reserves en fondsen

Ten behoeve van de begroting 2020 is het beleid met betrekking tot de omvang en functies van reserves en fondsen herijkt. De volgende reserves worden aangehouden:

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd voor de dekking van de risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat Landschap Overijssel ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. Op basis van de uitgevoerde risico-inventarisatie zoals omschreven in paragraaf 4.4 is de omvang van de continuïteitsreserve opnieuw vastgesteld. Deze is vastgesteld conform bestaande methodiek, waarbij rekening is gehouden met de effecten van de wet arbeidsmarkt in balans.

De omvang van de continuïteitsreserve wordt bepaald aan de hand van de volgende uitgangspunten:

- De vaste personele kosten bedragen EUR 3,6 miljoen per jaar conform begroting 2020;
- Binnen 6 maanden na het wegvallen van deze opbrengstenstroom dient ombuiging van de personele vaste kern te worden gerealiseerd;
- 25% van de opbrengstenstroom valt ineens weg;
- De kosten van de ombuiging bedragen 15% van de personele jaarlast. Dit was in het verleden nog 20%, maar met de wet arbeidsmarkt in balans is deze bijgesteld naar 15%.

Bestemmingsreserve aankopen

Voor aankopen is een tweetal reserves gevormd, namelijk de juridische aankopen en de vrije aankopen.

Juridische aankopen

Voor zover de verwervingskosten van toekomstige, juridisch verplichte aankopen niet door subsidies/fondsenbijdragen van derden gedekt kunnen worden, zijn deze kosten bestemd in onze aankoopreserve.

Vrije aankopen

Elk jaar komen we in de gelegenheid om gronden te verwerven, in eigendom of met een andersoortige constructie, in beheer. We hebben de wens om de komende jaren ons beheerareaal uit te breiden. Hierin moeten we echter kiezen. Vanuit de Natura2000-ontwikkelopgaven is het best mogelijk dat er veel grond op de markt komt, al kan het ook maar zo zijn dat deze grond naar de overblijvende boeren gaat. Hoe dan ook moeten we er voor zorgen dat we de kansen pakken. De beschikbaarheid van middelen is hiervoor van groot belang. We vormen daarvoor dan ook een reserve.

Bestemmingsreserve uitvoering natuurbeheer

Er zijn een aantal factoren die het risicoprofiel voor Natuurbeheer bepalen. Ondanks het planmatige beheer dat we voeren op basis van de beheerplannen), zijn we deels ook afhankelijk van de situaties op dat moment. Extreme droogte of juist natte situaties kunnen leiden tot onverwacht situaties waar we op moeten schakelen. De Fijnsparsterfte als gevolg van de droogte is daar een voorbeeld van. De kap die we als gevolg hiervan moeten uitvoeren is onvermijdelijk, maar ook niet te voorzien. Het veranderende klimaat leidt naar verwachting tot meer van dergelijke situaties. Deze klimaatverandering kan in de toekomst ook leiden tot de inzet van andere, duurdere machines. Een andere factor is de onzekerheid op het natuurbeleid, en dan met name de financiering daarvan. Het Subsidiestelsel Natuur en Landschap wordt op verschillende niveaus tegen het licht gehouden. De ontwikkelingen zijn nog verre van onzeker. Ook onze inkomsten staan onder continue druk. Dat komt enerzijds omdat we voor een groot deel afhankelijk zijn van overheidsfinanciering (en daarmee van

politiek sentiment), maar ook omdat de baten uit de terreinen onder druk staan. Dit komt onder andere door minder houtopbrengsten (lage houtprijzen, bomenkapdiscussie) en mogelijk minder pachtopbrengsten (als gevolg van uitmijning en bruikbaarheid terreinen door klimaat). Aan de andere kant stijgen de kosten voor natuurbeheer, onder andere door omvorming van bos naar heide en de klimaatomstandigheden. Voor al deze risico's en onzekerheden is een bestemmingsreserve beheer gevormd.

Bestemmingsreserve organisatieontwikkeling

Er wordt extra ingezet op de implementatie van project- en programmatisch werken en er zal een personeelsbeleid doorontwikkeld worden. De hiervoor benodigde middelen zijn in deze bestemmingsreserve bestemd, waarbij buffer gecreëerd wordt om te kunnen anticiperen op lagere productiviteit als gevolg van deze ontwikkeling.

4.6 Beleggingsbeleid

Binnen Landschap Overijssel wordt alleen belegd indien de beschikbare liquiditeiten dit toelaten. Hiervoor is een beleggingsstatuut opgesteld. Het doel van Landschap Overijssel is om uit de opbrengst van het belegd vermogen projecten te financieren die passen binnen de doelstelling van de stichting. Het beleid is dat beleggingen in de doelstelling prioriteit hebben ten opzichte van beleggingen in effecten.

Beleggingen

in EUR

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Obligatierente	80.020	75.185	90.141	72.170	20.195	15.430
Dividend	19.425	21.960	31.429	22.591	24.165	6.880
Gerealiseerde koersresultaat	20.530	83.821	108.782	211.760	86.500	288.548
Ongerealiseerd koersresultaat	201.290	-82.340	-52.564	-103.668	-197.975	-109.930
Valutaresultaat	63.661	58.509	-6.861	-45.736	11.265	3.372
Mutatie opgelopen rente	-495	2.534	-13.298	-37.320	515	-6.291
Inkomsten alternatieve beleggingen				6.096	10.070	-3.810
Bruto beleggingsresultaat	384.431	159.669	157.629	80.628	-45.265	194.199
Kosten beleggingen	31.011	33.800	34.352	31.358	30.432	9.183
Netto Beleggingsresultaat	353.420	125.869	123.277	49.270	-75.697	185.016
Rendement beleggingen	9%	3%	3%	1%	-3%	13%
Gemiddeld rendement	4%					
Gemiddeld rendement bedrag	126.859					

Als gevolg van dit beleid en het effect van de politieke onrust op het grillig verloop van effecten zijn de beleggingen in effecten in 2019 geheel vervreemd.

4.7 Beleid met betrekking tot fondsenwerving

Landschap Overijssel zet in op drie lijnen van fondsenwerving om bestaande inkomsten veilig te stellen en nieuwe inkomsten te realiseren:

- Donateurs en vrienden;
- Giften, (periodieke) schenkingen en nalatenschappen;
- Partners en particuliere fondsen.

In 2019 is door het team FWV het fondsenwervingsbeleid herzien en vastgesteld. Dit beleid wordt gehanteerd bij het ontwikkelen van fondsenwervingsactiviteiten om op verschillende manieren financiële bijdragen uit de samenleving te genereren voor belangrijke doelen voor het landschap.

Wij zijn alle gevers, groot en klein, bijzonder erkentelijk voor de (toegezegde) bijdragen die wij in 2019 hebben mogen ontvangen.

Donateurs en vrienden

Via onze communicatiekanalen, contacten en bijeenkomsten werken wij actief aan het behoud en de groei van het aantal donateurs en vrienden. Bij activiteiten en evenementen zetten we promotieteams in. Met gedifferentieerde communicatie proberen we verschillende leefstijlen aan te spreken om donateur of vriend te worden. In 2019 gaven zij gezamenlijk EUR 193.094.

Donateurs

In 2019 zet de daling van het aantal donateurs, overeenkomstig de landelijke trend, zich ook binnen Landschap Overijssel door. Ook dit jaar zien we een lichte daling in het aantal donateurs (1%). De belangrijkste reden voor beëindiging van een donateurschap ligt in de hoge leeftijd van deze donateurs. Dit lijkt ook een landelijke trend te zijn.

Vrienden

2019 begonnen wij met 36 vrienden. We mochten drie nieuwe vrienden verwelkomen. De bijdrage van de vrienden was 55.040 EUR.

Giften, (periodieke) schenkingen en nalatenschappen

Giften, (periodieke) schenkingen en nalatenschappen stimuleren we door aandacht te besteden aan deze onderwerpen in onze communicatiekanalen, zoals onze website en op sociale media. Op de achterzijde van ons kwartaalmagazine vermelden we consequent de geefmogelijkheden en nodigen we mensen uit om persoonlijk contact op te nemen met onze medewerker fondsenwerving. Dit jaar is geen extra giftenactie, om een specifieke project te realiseren, georganiseerd in verband met personele wisselingen.

Giften

In 2019 mochten wij EUR 38.195 ontvangen uit giften.

Nalatenschappen

In 2019 is de nalatenschapsbrochure ingezet. Hiermee willen wij de mogelijkheden onder de aandacht brengen om na te laten aan de doelstellingen van Landschap Overijssel. In 2019 werden aan legaten EUR 12.208 en EUR 26.425 aan notariële schenkingen gegeven.

Partners en particuliere fondsen

Landschap Overijssel ontving in 2019 bijdragen van onder andere provincie Overijssel, het Ministerie van EZ/LNV en diverse gemeenten, LandschappenNL en De Groene Koepel.

In 2019 ontvingen wij van verschillende particuliere fondsen een (toezegging voor een) bijdrage voor de realisatie van projecten, onder andere van:

- Prins Bernhard Cultuurfonds
- Oranjefonds
- Hedwig Carolinafonds
- Stichting Van Tarel Bruins Fonds
- Stichting Zabawas
- Stichting de Versterking
- Ars Donandi Slijper Fonds
- Stichting Samen voor het Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug
- Stichting Emka
- Stichting De Houtmaat
- Stichting Diorapthe

Nationale Postcode Loterij

De Nationale Postcode Loterij is al jaren een zeer belangrijke partner, zo ook in 2019. Om de goede samenwerking uit te dragen vermelden we in onze communicatiekanalen de samenwerking zoals in ons kwartaalmagazine, bij onze persberichten, in de jaarverslagen en op de website.

De bijdrage legt een essentiële basis in onze exploitatie aangezien de aanwending vrijwel ongeclausuleerd is. Hierdoor zijn deze middelen vrij besteedbaar en kunnen ze worden ingezet met een maximaal bereik voor onze doelstellingen. Hierdoor kan Landschap Overijssel zich telkens vernieuwend profileren in innovatieve projecten.

HOOFDSTUK 5

5. Toekomstverwachting

Er spelen een aantal forse transitieën die alle een impact hebben op de samenleving en in elkaar haken als een gregoriaanse knoop. De wereld en het landschap gaan veranderen. De landbouw verandert, een economie die van fossiel naar circulair gaat, meer woningen maar wellicht ook anders wonen, en een andere manier van omgaan met elkaar. Dit zal zijn weerslag vinden in Overijssel en impact hebben op landschap, natuur en leefbaarheid.

Positief in deze roerige tijden is de waardering voor de 'zachte' waarden waar natuur en landschap zeker een onderdeel van uit maken. Niet alles kan meer omdat we deze waarden nu ook serieus nemen. Dit maakt dat we als Landschap Overijssel hoopvol naar de toekomst kijken. Ons werk doet er toe en we kunnen een bijdrage leveren in de grote transitieën die spelen.

Ons motto voor 2020 is 'en door'. We willen vooruit kijken en ontwikkelingsgericht zijn. Van het verleden kun je leren, maar moet je vooral benutten in het heden en de toekomst. Organisatorisch is Landschap Overijssel de laatste jaren veranderd en het is nu de tijd om hiervan uit door te gaan.

Zoals altijd is de basis van ons werk het beheer van onze terreinen en gebouwen, de ondersteuning van groene vrijwilligers, het bieden van natuur en landschapsbeleving, het ondersteunen van boeren, burgers en buitenlui in hun ambitie voor het landschap, waar nodig kritisch zijn voor ontwikkelingen die natuur en landschap schaden, en natuurlijk communiceren over al het goeds dat wij doen en natuur en landschap doet voor mensen. Onder deze basistaken ligt een solide financiering. Vanuit onze basis werken we aan de ontwikkelingen en proberen we een bijdrage te leveren aan de transitieën die er spelen. Onze insteek is om gemeenschappelijke agenda's met onze partners te krijgen. De afgelopen jaren hebben we hier ook al aan gewerkt. Het programma 'Natuur voor Elkaar' is een mooi voorbeeld. Voor ons is het ook goed nieuws dat de provincie besloten heeft om dit programma een vervolg te geven. In het kader van dit programma zetten we in 2020 in om gezamenlijk te werken aan het ondersteunen van groene

vrijwilligers, soortenbescherming, langjarig streekeigen landschapsbeheer, zorg en landschap, en de aanplant van bomen. Ook op het gebied van beleving en recreatie werken we samen. Dit krijgt een vervolg in Gastvrij Overijssel.

Natura2000 is ook in 2020 belangrijk voor ons. We staan in de startblokken om de uitvoering van de 'interne maatregelen' in onze terreinen te realiseren en in sommige terreinen zelfs te starten met de externe maatregelen. Deze activiteiten zijn alleen maar belangrijker geworden nu we in een stikstofimpasse zijn beland. Cruciaal is dat in 2020 daadwerkelijk ook de middelen vrijkomen om dit soort maatregelen uit te voeren, want de natuur robuuster maken betekent ook meer economische ruimte creëren. Daarnaast verwachten we aanvullende maatregelen om de stikstofproblematiek te verminderen. Enerzijds bij de bron, maar ook het herstel van de natuur. Als Overijsselse landschapsorganisatie willen we dicht bij de inwoners van Overijssel staan. Dit zal ook in 2020 in ons werk terugkomen. We proberen in nauw contact te staan met burgers. We willen burgerinitiatieven zoals gebiedscoöperaties ondersteunen. We geloven erin dat maatwerk per gebied noodzakelijk is. Elk gebied kent zijn eigen sociale structuur, zijn eigen verhaal, zijn eigen landschap, met zijn eigen specifieke natuur. De uitdaging die we voor de lange termijn zien, is om onafhankelijker te worden in onze financiering. Voor de lange termijn moeten we op zoek naar andere of aanvullende verdienmodellen om onze basistaken zoals het beheer van onze eigen terreinen voldoende op peil te kunnen houden.

Ook voor het landschap is het van belang dat we in Overijssel kijken naar andere inkomstenbronnen dan enkel overheidsmiddelen. Op zoek naar nieuwe verdienmodellen is daarom één van de belangrijke strategische onderwerpen die we zien. Nadrukkelijk gaan we dit verkennen in de breedte van ons werk. In 2020 gaan we ook op zoek naar een nieuwe definitieve invulling van de functie directeur-bestuurder. Tegelijkertijd zal een actualisatie van de programma's moeten plaatsvinden, omdat 2020 het laatste jaar van onze huidige beleidsperiode is. Dit betekent dat we hetgeen we de laatste vier jaar hebben geleerd en hebben vastgelegd in onze

organisatie en visies, gaan vertalen in nieuwe programma's.

Al met al zijn we hoopvol voor 2020. We hebben een solide begroting, maar ten tijde van het maken van dit jaarverslag zitten we middenin de coronacrisis. Deze raakt het gehele land, ook ons. De impact van de crisis en vooral ook de periode daarna weten we niet. De onzekerheid is de moeilijkste factor om hiermee om te gaan. Het enige wat wij kunnen en gaan doen, is doorwerken en geloven in het goede waar wij aan werken. En eigenlijk kunnen we alleen maar zeggen: **'En door!'**

Onderstaand is een compacte vorm van de begroting over 2020 opgenomen.

BATEN		Begroting 2020
	Baten van particulieren	225.000
	Baten van bedrijven	55.000
	Baten van loterij organisaties	1.125.000
	Baten van overheden	7.776.000
	Baten van organisaties zonder winststreven	136.000
	Verkoop producten	189.000
	Beheerbaten	787.000
	Bijdragen GBD	294.000
	Beheer terreinen derden	56.000
	Dienstverlening aan derden	167.000
	Activiteiten en evenementen	27.000
	Opbrengsten bezoekerscentra	23.000
	Baten verwervingen en vervreemdingen	881.000
	Overige baten	13.000
	Baten uit beleggingen	20.000
	Acquisitie-baten	1.025.000
TOTAAL BATEN		12.799.000
LASTEN		
	Personeelskosten	4.437.000
	Kosten derden - overhead	691.000
	Kosten derden - Doelstelling	6.840.000
	Kosten derden - Verwervingen en vervreemdingen	518.000
TOTAAL LASTEN		12.486.000
RESULTAAT		313.000
	Resultaat verwerving en vervreemding	289.000
RESULTAAT VOOR VERWERVING EN VERVREEMDING		24.000

JAARREKENING 2019

Jaarrekening

Balans per 31 december 2019

(na voorstel resultaatverdeling)

		31 december 2019	31 december 2018
		EUR	EUR
ACTIVA			
Materiële vaste activa	A	1.949.212	1.418.756
Financiële vaste activa	B	<u>438.989</u>	<u>451.489</u>
Totaal vaste activa		2.388.201	1.870.245
Vorderingen en overlopende activa	C	2.580.913	3.518.605
Effecten	D	-	2.908.872
Liquide middelen	E	<u>1.003.121</u>	<u>664.756</u>
Totaal vlottende activa		3.584.034	7.092.233
Totaal activa		<u><u>5.972.235</u></u>	<u><u>8.962.478</u></u>
PASSIVA			
Reserves en fondsen			
Stichtingskapitaal		226	226
Continuïteitsreserve		1.000.000	1.080.000
Bestemmingsreserves		1.475.000	1.435.000
Overige reserves		<u>6.472</u>	<u>2.738</u>
Totaal reserves	F	2.481.698	2.517.964
Bestemmingsfondsen		-	<u>37.205</u>
Totaal fondsen	G	-	37.205
Totaal reserves en fondsen		<u>2.481.698</u>	<u>2.555.169</u>
Voorzieningen	H	549.710	434.161
Langlopende schulden	I	268.723	278.418
Kortlopende schulden	J	2.672.104	5.694.730
Totaal passiva		<u><u>5.972.235</u></u>	<u><u>8.962.478</u></u>

Staat van baten en lasten

		Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
BATEN				
Baten van particulieren	K	269.922	290.000	707.085
Baten van bedrijven	L	58.501	89.000	91.622
Baten van loterijorganisaties	M	1.125.000	1.125.000	1.125.000
Bijdragen van overheden	N	4.336.563	5.589.000	6.403.584
Baten van andere organisaties zonder winststreven	O	143.857	300.000	320.881
Som van de geworven baten		5.933.843	7.393.000	8.648.172
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	P	1.865.417	1.464.000	2.169.432
Overige baten	Q	303.712	221.000	251.414
		2.169.129	1.685.000	2.420.846
Som van de baten		8.102.972	9.078.000	11.069.018
LASTEN				
Besteed aan doelstellingen	R			
Robuuste kernen en hun omgeving		2.568.548	2.404.000	3.053.396
Cultuurlandschap		1.056.954	1.190.000	1.105.678
Stads- en dorpsrandlandschap		192.225	231.000	371.645
Visie en onderzoek		333.182	270.000	474.972
Natura 2000		1.678.073	2.551.000	3.085.541
Communicatie		229.655	220.000	275.529
Rentmeesterij		659.613	624.000	647.148
Rentmeesterij aankoop		58.459	58.000	3.336.491
Vrijwilligers		262.141	271.000	253.689
Totaal besteed aan doelstelling		7.038.851	7.819.000	12.604.089
Wervingskosten	S	85.370	115.000	78.838
Kosten beheer en administratie	T	1.239.688	1.299.000	1.245.810
Som van de lasten		8.363.910	9.233.000	13.928.737
Financiële baten en lasten	U	187.466	75.000	86.012-
SALDO VAN BATEN EN LASTEN		73.472-	80.000-	2.945.732-
Resultaatbestemming:				
Toevoegingen/onttrekkingen aan:				
- continuïteitsreserve		80.000-		30.000
- Bestemmingsreserves		40.000		1.440.000-
- Overige reserves		3.733		389.239-
- Bestemmingsfondsen		37.205-		1.146.493-
Totaal		73.472-		2.945.732-

Kasstroomoverzicht (indirecte methode)

	2019 EUR		2018 EUR
Kasstroom uit operationele activiteiten	73.472-		2.945.732-
Saldo van baten en lasten			
Aanpassingen voor:			
- Afschrijvingen	195.121		173.002
- Mutaties voorzieningen	115.549		137.693-
- Interest baten en lasten	16.442-		40.732-
- Boekresultaat afstoting vaste activa	5.113		5.181
	299.341		242-
Veranderingen in werkkapitaal			
- Vorderingen en overlopende activa	931.544		1.061.358-
- Langlopende schulden	9.695-		1.397
- Kortlopende schulden	556.515-		28.663-
	365.334		1.088.623-
Ontvangen interest	17.528		18.700
Ontvangen dividend	19.285		19.457
Betaalde interest	416-		22.761-
	36.397		15.396
Kasstroom uit operationele activiteiten		627.600	4.019.201-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten			
Investeringsactiviteiten	730.691-		304.548-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	730.691-		304.548-
		730.691-	304.548-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			
Mutatie op rekening courant krediet	2.479.916-		2.455.707
Investeringsactiviteiten in Financiële activa	-		-
Aflossing uitgegeven lening	12.500		102.500
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	2.467.416-		2.558.207
		2.467.416-	2.558.207
Mutatie geldmiddelen:	2.570.507-		1.765.541-
Samenstelling liquide middelen en effecten:			
Stand per 01-01	3.573.628		5.339.169
Stand per 31-12	1.003.121		3.573.628
Totaal	2.570.507-		1.765.541-

Toelichting behorende tot de jaarrekening 2019

Belangrijkste activiteiten

Landschap Overijssel (De statutaire naam is 'Stichting Landschap Overijssel'). De stichting is gevestigd Poppenallee 39, 7722 KW te Dalfsen. De stichting heeft als doel:

- Het beheer van natuur, landschap en cultureel erfgoed in Overijssel te stimuleren, te coördineren en te initiëren dan wel zelf activiteiten uit te voeren die leiden tot beheer, zorg, herstel, ontwikkeling en beleving daarvan;
- Natuur- en landschapsschoon en cultureel erfgoed in Overijssel in eigendom en/of zakelijk genotsrecht te hebben, te verwerven en/of in beheer te nemen, alsmede te herstellen en, waar mogelijk, te scheppen, zowel ter wille van de natuur zelf als ten behoeve van het geestelijk en lichamelijk welzijn van de mens;
- Het verrichten van al wat hiermee verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.

Onder natuur-, landschapsschoon en cultureel erfgoed wordt in dit verband verstaan alles wat tot de aantrekkelijkheid van een landschap bijdraagt. Daartoe worden mede gerekend, naast het aanwezige natuurschoon en in natuurwetenschappelijk en/of visueel landschappelijk opzicht belangrijke objecten, gebouwen en andere elementen van menselijke werkzaamheden, alsmede geologische, geomorfologische- en biologische bijzonderheden, waarvan het behoud van algemeen belang kan worden geacht.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar 2019.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld conform Richtlijn 650 voor Fondsenwervende Instellingen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten.

Functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de organisatie.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Vergelijkende cijfers

De cijfers over 2018 zijn gerubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2019 mogelijk te maken. Het betreft de volgende presentatiecorrecties:

- De afschrijvingen op verbouwingen werden in 2018 onder het programma 'Rentmeesterij' verantwoord. Aangezien dit verbouwingen zijn van eigen kantoorruimten, horen deze afschrijvingen thuis onder 'beheer en administratie' Dit is in de vergelijkende cijfers aangepast (EUR 7.545).
- De autoverzekeringen werden in 2018 onder 'beheer en administratie' verantwoord. Dit is gewijzigd naar de personeelskosten (EUR 8.365)

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

Algemeen

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het

economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De ontvangsten en uitgaven worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft. De volgende waarderingsgrondslagen zijn naar de mening van het bestuur het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereisten, schattingen en veronderstellingen:

- de waardering van de voorzieningen;
- de waardering van het onderhanden projecten.

Financiële instrumenten

In de jaarrekening zijn de volgende categorieën financiële instrumenten opgenomen: financiële

instrumenten die deel uitmaken van een handelsportefeuille (financiële activa en financiële verplichtingen), verstrekte leningen en overige vorderingen, investeringen in eigenvermogensinstrumenten en overige financiële verplichtingen. Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Indien instrumenten niet zijn gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, maken eventuele direct toerekenbare transactiekosten deel uit van de eerste waardering.

Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd. De stichting maakt geen gebruik van afgeleide instrumenten (derivaten).

Saldering van financiële instrumenten

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als de stichting beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en de stichting het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen.

Als er sprake is van een overdracht van een financieel actief dat niet voor verwijdering uit de balans in aanmerking komt, wordt het overgedragen actief en de daarmee samenhangende verplichting niet gesaldeerd.

Financiële instrumenten die deel uitmaken van een handelsportefeuille

Financiële instrumenten (activa en verplichtingen) die worden aangehouden voor handelsdoeleinden, worden gewaardeerd tegen reële waarde en wijzigingen in die reële waarde worden verantwoord in de staat van baten en lasten. Bij eerste opname worden toerekenbare transactiekosten als last in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer zij worden gemaakt.

Overige vorderingen

Verstrekte leningen en overige vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode, verminderd met bijzondere waardevermindervingsverliezen.

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode.

Investerings in eigenvermogensinstrumenten met beursnotering

De beleggingen van de onderneming in aandelen worden, voor zover deze aandelen beursgenoteerd zijn, na de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde. Veranderingen in de reële waarde worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening. Dividenden worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord op het moment dat deze betaalbaar zijn gesteld.

Materiële vaste activa

Inventaris en andere vaste bedrijfsmiddelen worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met specifiek verkregen subsidies of bijdrage van derden en verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur rekening houdend met de restwaarde. Op terreinen wordt niet afgeschreven.

Verbouwingen	6,67%
Inventaris	6,67% - 33,33%
Bedrijfsmiddelen	10% -33,33%

Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogde gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij desinvestering. Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd, indien zij de economische gebruiksduur van het object verlengen.

Investerings ten behoeve van de doelstelling worden niet geactiveerd maar direct ten laste van de exploitatie gebracht. Het betreft investeringen in gronden die een natuurwaarde vertegenwoordigen. Investerings in gronden die geen natuurwaarde vertegenwoordigen worden als vastgoedinvestering aangemerkt en geactiveerd onder de materiële vaste activa. De gronden worden gewaardeerd

tegen de verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de koopsom en alle direct toe te rekenen uitgaven zoals juridische advieskosten, overdrachtsbelasting en andere transactiekosten.

Een vastgoedbelegging wordt niet langer geactiveerd in geval van afstoting of permanente buitengebruikstelling, en bij buitengebruikstelling indien geen toekomstige economische voordelen meer worden verwacht. Winsten of verliezen bij afstoting of buitengebruikstelling van een vastgoedbelegging worden bepaald als het verschil tussen de netto opbrengst en de boekwaarde van het actief en worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening.

Financiële vaste activa

Deelnemingen waarin geen invloed van betekenis wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of duurzaam lagere bedrijfswaarde. Dividenden worden verantwoord in de periode waarin zij betaalbaar worden gesteld. Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Een financieel actief dat niet wordt gewaardeerd tegen (1) reële waarde met waardewijzigingen in de staat van baten en lasten of (2) geamortiseerde kostprijs of lagere marktwaarde, wordt op iedere verslagdatum beoordeeld om te bepalen of er objectieve aanwijzingen bestaan dat het actief een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Een financieel actief wordt geacht onderhevig te zijn aan een bijzondere waardevermindering indien er objectieve aanwijzingen zijn dat na de eerste opname van het actief zich een gebeurtenis heeft voorgedaan die een negatief effect heeft op de verwachte toekomstige kasstromen van dat actief en waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt.

Objectieve aanwijzingen dat financiële activa onderhevig zijn aan een bijzondere waardevermindering omvatten het niet nakomen van betalingsverplichtingen en achterstallige betalingen door een debiteur, herstructurering van een aan de stichting toekomend bedrag onder voorwaarden die de stichting anders niet zou hebben overwogen, aanwijzingen dat een debiteur

of emittent failliet zal gaan, en het verdwijnen van een actieve markt voor een bepaald effect. Een bijzonder waardeverminderingverlies met betrekking tot een tegen geamortiseerde kostprijs gewaardeerd financieel actief wordt berekend als het verschil tussen de boekwaarde en de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen, verdisconteerd tegen de oorspronkelijke effectieve rente van het actief. Verliezen worden opgenomen in de staat van baten en lasten.

Bepaling reële waarde

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn. De reële waarde van beursgenoteerde financiële instrumenten wordt bepaald aan de hand van de biedprijs.

De reële waarde van niet-beursgenoteerde financiële instrumenten wordt bepaald door de verwachte kasstromen contant te maken tegen een disconteringsvoet die gelijk is aan de geldende risicovrije marktrente voor de resterende looptijd vermeerderd met krediet- en liquiditeitsopslagen

Bijzondere waardeverminderingen

Voor materiële en financiële vaste activa wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat deze activa onderhevig zijn aan bijzondere waardeverminderingen. Als dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief geschat. De realiseerbare waarde is de hoogste van de bedrijfswaarde en de opbrengstwaarde. Als het niet mogelijk is de realiseerbare waarde te schatten voor een individueel actief, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroom genererende eenheid waartoe het actief behoort.

Wanneer de boekwaarde van een actief of een kasstroom genererende eenheid hoger is dan de realiseerbare waarde, wordt een bijzonder waardeverminderingverlies verantwoord voor het verschil tussen de boekwaarde en de realiseerbare waarde. Indien sprake is van een bijzonder waardeverminderingverlies van een kasstroom genererende eenheid, wordt het verlies allereerst toegerekend aan goodwill die is toegerekend aan de

kasstroom genererende eenheid. Een eventueel restant verlies wordt toegerekend aan de andere activa van de eenheid naar rato van hun boekwaarden.

Verder wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waardeverminderingverlies is verminderd. Als een dergelijke indicatie aanwezig is, wordt de realiseerbare waarde van het betreffende actief of kasstroom genererende eenheid geschat.

Terugneming van een eerder verantwoord bijzonder waardeverminderingverlies vindt alleen plaats als sprake is van een wijziging van de gehanteerde schattingen bij het bepalen van de realiseerbare waarde sinds de verantwoording van het laatste bijzonder waardeverminderingverlies. In dat geval wordt de boekwaarde van het actief (of kasstroom genererende eenheid) opgehoogd tot de geschatte realiseerbare waarde, maar niet hoger dan de boekwaarde die bepaald zou zijn (na afschrijvingen) als in voorgaande jaren geen bijzonder waardeverminderingverlies voor het actief (of kasstroom genererende eenheid) zou zijn verantwoord.

Vervreemding van vaste activa

Voor verkoop beschikbare vaste activa worden gewaardeerd tegen de boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Onderhanden projecten

Kosten van onderhanden projecten die direct betrekking hebben op het project (zoals personeelskosten voor werknemers direct werkzaam aan het project, kosten van materialen, kosten van grond en terreinen en afschrijving van installaties en uitrusting die bij de uitvoering van het project worden gebruikt), de kosten die toerekenbaar zijn aan projectactiviteiten in het algemeen en toewijsbaar zijn aan het project en andere kosten die contractueel aan de opdrachtgever kunnen worden toegerekend, worden direct ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

De toerekening van de opbrengsten op projecten geschiedt naar rato van de verrichte prestaties bij de uitvoering van het werk ('percentage of completion'-methode) per balansdatum.

Fondsenwervende organisaties kunnen op basis van hun algehele projectbegroting aangeven dat het begrote eigen aandeel in de projectkosten zal worden gedekt uit 'normale' algemene baten (bijvoorbeeld fondsenwerving of andere inkomsten). Als er een reële verwachting bestaat dat die inkomsten in de looptijd van het project er ook zullen zijn, hoeft bij de start van het project het gehele verwachte eigen deel niet gelijk als verlies genomen te worden. Een gelijke toerekening van de subsidiebaten wordt gemaakt in relatie tot de totale bestedingen en zo wordt het eigen aandeel ook gespreid naar gelang de voortgang van het project. De nog te ontvangen bijdragen en vooruit ontvangen bijdragen van onderhanden projecten zijn verantwoord onder de vorderingen respectievelijk de kortlopende schulden.

Vorderingen en effecten

De grondslagen voor de waardering van vorderingen en effecten is beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Reserves en fondsen

Indien een deel van de reserves en fondsen is afgezonderd omdat daaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven dan - gezien de doelstelling van de organisatie - zou zijn toegestaan en deze beperking door derden is aangebracht, wordt dit deel aangemerkt als bestemmingsfonds. Indien de beperking door het bestuur is aangebracht, wordt dit deel aangemerkt als bestemmingsreserve.

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd om de continuïteit te waarborgen ingeval van (tijdelijke) sterk tegenvallende opbrengsten.

Bestemmingsreserves

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de bestemmingsreserve is door het bestuur bepaald, en

betreft geen verplichting, het bestuur kan deze beperking zelf opheffen.

Overige reserves

Overige reserves betreffen reservemiddelen die resteren na de eerder genoemde bestedingen.

Bestemmingsfonds

Bestemmingsfonds betreffen middelen die zijn verkregen met een door derden aangegeven specifieke bestemming.

Voorzieningen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen, wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden
 - waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
 - waarbij het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Indien (een deel van) de uitgaven die noodzakelijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde worden vergoed bij afwikkeling van de voorziening, wordt de vergoeding als afzonderlijk actief gepresenteerd. Voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen.

Voor verwachte kosten inzake onderhoud van panden, installaties e.d. wordt een voorziening gevormd. Ook is een voorziening gevormd voor achterstallig onderhoud in onze terreinen. De toevoegingen aan de voorziening worden bepaald op basis van het geschatte bedrag van groot / achterstallig onderhoud en de periode die telkens verloopt tussen de werkzaamheden van groot onderhoud, een en ander zoals blijkend uit een meerjarenonderhoudsplan. De kosten van groot onderhoud worden verwerkt ten laste van de voorziening voor zover deze is gevormd voor de beoogde kosten.

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft het geschatte bedrag van de in

de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, kans dat iemand in dienst blijft en leeftijden. De milieuvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige kosten om het asbest uit woningen te laten saneren. De omvang van de voorziening is bepaald op basis van een inventarisatie die is uitgevoerd door de Monumentenwacht Overijssel/Flevoland.

Schulden

De grondslagen voor de waardering van de kortlopende schulden is beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Geworven baten

De geworven baten worden verantwoord voor het door de instelling ontvangen bedrag zonder dat de door de eigen organisatie gemaakte kosten in mindering zijn gebracht.

Donaties en Giften

Donaties en giften worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen, met uitzondering van ontvangsten die kunnen worden toegerekend aan een periode waarin een bepaalde mailingactie heeft plaats gevonden. Giften van een zaak in natura worden gewaardeerd tegen de reële waarde in Nederland.

Nalatenschappen

Nalatenschappen en nalatenschappen belast met een recht van vruchtgebruik worden opgenomen in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voor lopende nalatenschappen wordt per jaareinde een betrouwbare schatting gemaakt en wordt deze als bate en vordering uit nalatenschappen verantwoord.

Baten van bedrijven en andere organisaties zonder winstoogmerk

De ontvangen baten van bedrijven en andere organisaties zonder wistoogmerk worden verantwoord voor het door de instelling ontvangen bedrag. Verwerking vindt plaats in het jaar waarin de bate is ontvangen dan wel door die derde is toegezegd.

Baten van loterijorganisaties

De baten van loterijorganisaties worden in het jaar verantwoord waarin deze zijn toegezegd.

Bijdragen van overheden

Overheidsbijdragen worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruit ontvangen baten. Zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de organisatie zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden, wordt de bijdrage als bate verantwoord. Bijdragen ter compensatie van door de organisatie gemaakte kosten worden systematisch als opbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen, in dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten

Opbrengsten uit de verkoop van artikelen worden onder de baten tegen de brutowinst opgenomen. De brutowinst is de netto-omzet verminderd met de kostprijs van de verkochte artikelen. Onder de netto-omzet wordt verstaan de opbrengst onder aftrek van kortingen en over de omzet geheven belastingen. Onder de kostprijs wordt verstaan de inkoopwaarde van de goederen, verhoogd met de op de inkoop en verkoop drukkende directe (aan derden betaalde) verwervingskosten. De door de fondsenwervende instelling in dit verband gemaakte eigen kosten worden als kosten van fondsenwerving verantwoord.

Baten als tegenprestatie voor de levering van diensten

Opbrengsten uit het verlenen van diensten, als het verrichten van administratie voor derden en dienstverlening aan derden, worden opgenomen in de baten tegen de reële waarde van de ontvangen of te ontvangen vergoeding, na aftrek van tegemoetkomingen en kortingen.

Baten uit het verlenen van diensten worden in de winst-en-verliesrekening verwerkt wanneer het bedrag van de baten op betrouwbare wijze kan worden bepaald, de inning van de te ontvangen vergoeding waarschijnlijk is, de mate waarin de dienstverlening op balansdatum is verricht betrouwbaar kan worden bepaald en de reeds gemaakte kosten en de kosten die (mogelijk) nog

moeten worden gemaakt om de dienstverlening te voltooien op betrouwbare wijze kunnen worden bepaald.

Beheerbaten

Beheeropbrengsten worden lineair in de winst-en-verliesrekening opgenomen op basis van de duur van de overeenkomst. Vergoedingen ter stimulering van het sluiten van huur- en pachtovereenkomsten worden als integraal deel van de totale beheerbaten verwerkt.

Toerekening uitvoeringslasten

Direct toerekenbare kosten worden direct toegerekend aan de categorieën doelstellingen, werving baten of beheer en administratie. Uitvoeringslasten worden toegerekend aan de doelstellingen, werving baten en beheer en administratie op basis van de werkelijk bestede uren, middels een vastgesteld voorcalculatorisch intern uurtarief. De uren worden bepaald per functie. Het interne uurtarief wordt als volgt berekend: totaal van de loonkosten gedeeld door het aantal productieve uren + een opslag voor overhead per uur. De personeelskosten voor het de ondersteuning en de directie zijn gerubriceerd onder de kosten voor administratie en beheer. Deze kosten vallen binnen de opslag voor de overhead.

Personeelsbeloningen

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Als de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de stichting. Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Stichting Landschap Overijssel. Het voor Stichting Landschap Overijssel toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 EUR 194.000.

Pensioenen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die

periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Landschap Overijssel heeft voor haar werknemers van 21 jaar en ouder een pensioenregeling getroffen die is ondergebracht bij het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw. De regeling wordt uitgevoerd door Interpolis. De dekkingsgraad van het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw per 31 december 2019 is 94,3 %. Er is geen sprake van additionele verplichtingen uit hoofde van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers of andere toezeggingen aan werknemers.

Financiële baten en lasten

Zowel de rentebaten en beleggingsopbrengsten als de beheer-, rente- en bankkosten worden verantwoord onder de financiële baten en lasten.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode.

Ten behoeve van het opstellen van een kasstroomoverzicht worden onder geldmiddelen verstaan de kasmiddelen, de tegoeden op bankrekeningen en op korte termijn zeer liquide activa. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

Toelichting op de balans

A. Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

	Gronden	Verbouwing	Inventaris	Bedrijfs- middelen t.b.v. doelstelling	Totaal
Cum Aanschafwaarde	374.984	226.496	334.819	1.497.457	2.433.756
Cumulatieve afschr.	-	128.856	214.929	671.215	1.015.000
Boekwaarde 1/1	374.984	97.639	119.890	826.242	1.418.755
	374.984	97.639	119.890	826.242	
Aanschafwaarde					
Stand 1 januari	374.984	226.496	334.819	1.497.457	2.433.756
Investeringsen	407.548	138.490	59.025	125.628	730.691
Desinvesteringen				20.476	20.476
Stand per 31/12	782.532	364.986	393.844	1.602.609	3.143.971
Afschrijvingen en waardeverminderingen					
Stand 1 januari	-	128.856	214.929	671.215	1.015.000
Afschrijvingen		14.343	38.371	142.408	195.121
Afschr. op desinv.				15.363	15.363
Stand per 31/12	-	143.199	253.300	798.260	1.194.759
Boekwaarde 31/12	782.532	221.787	140.544	804.349	1.949.212

De activering van de gronden heeft betrekking op grondoppervlakten die bestemd zijn voor kavelruil of verkoop en worden aangehouden ter 'belegging'. De reële waarde is gelijk aan de verkrijgingsprijs van EUR 782.532. In 2019 is geïnvesteerd in een opstal in Beerze met het doel om deze te ontwikkelen als vorm van belegging.

De investeringen in de bedrijfsmiddelen ten behoeve van de doelstelling bestaan uit machines ten behoeve van beheerwerkzaamheden (waaronder een Krone hark en schudder) en gereedschap voor vrijwilligers (EUR 5.945).

De verbouwingen en inventaris zijn benodigd voor de bedrijfsvoering. De investering in verbouwingen heeft met name betrekking op de verbouwing van kantoorruimtes.

B. Financiële vaste activa

	2019 EUR	2018 EUR
Deelneming Landgoed Vilsteren	326.489	326.489
Langlopende vordering N.O.N.	20.000	30.000
Langlopende Lening Kolkersveld	92.500	95.000
Totaal deelnemingen	438.989	451.489

Deelnemingen

Op balansdatum ultimo 2019 beschikt Landschap Overijssel over 15,2% van het aandelenkapitaal Landgoed Vilsteren B.V. Landschap Overijssel heeft 198 aandelen in bezit van het totaal van 1.306 aandelen. Deze deelneming wordt aangehouden ten behoeve van de doelstelling. De actuele waarde van deze deelneming per 31-12-2018 bedraagt EUR 839.581 (2017: EUR 794.382). Op het moment van het gereed komen van deze jaarrekening is de actuele waarde per 31-12-2019 nog niet bekend.

Langlopende vordering N.O.N.

De hoofdsom wordt afgelost in 11 jaar in jaarlijkse termijnen van EUR 10.000. De laatste termijnbetaling vindt plaats in 2021. Contractueel is afgesproken dat met ingang van 2019 een rente over de vordering wordt ontvangen van 4%.

	2019 EUR	2018 EUR
Vordering per 1 januari	30.000	130.000
Aflossing	-10.000	-100.000
Vordering per 31 december	20.000	30.000

Langlopende vordering Kolkersveld

De hoofdsom wordt afgelost in 40 jaar in jaarlijkse termijnen van EUR 2.500 tegen een rente van 5%.

	2019 EUR	2018 EUR
Vordering per 1 januari	95.000	97.500
Aflossing	2.500	2.500
Vordering per 31 december	92.500	95.000

Tot zekerheid van de betaling van de lening bestaat een eerste hypotheekrecht op het aan Kolkersveld te verlenen recht van erfpacht.

C. Vorderingen en overlopende activa

	2019 EUR	2018 EUR
Vorderingen overheden	217.438	123.517
Debiteuren	207.421	255.945
Onderhanden projecten	545.555	1.358.519
Vordering Postcodeloterij	1.125.000	1.125.000
Te vorderen BTW	72.856	41.382
Overige vorderingen en overlopende activa	412.644	614.242
Totaal vorderingen en overlopende activa	2.580.913	3.518.605

Vorderingen overheden

	2019 EUR	2018 EUR
Provincie Overijssel SKNL	-	74.000
Provincie Overijssel Overig	206.083	33.494
Gemeenten	11.355	3.607
Waterschap	-	12.416
Totale vordering overheden	217.438	123.517

SKNL-subsidie

Via de Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap (SKNL) kan maximaal 85% van de taxatiewaarde van een aangekocht perceel grond, dat voldoet aan de regeling, worden teruggevorderd. Alle verantwoorde SKNL vorderingen in 2018 zijn ontvangen, danwel zijn er afspraken gemaakt dat deze verrekend gaan worden met toekomstige betalingen voor deze gronden.

De verantwoorde SKNL vordering per 31-12-2018 heeft betrekking op een grondaankoop in de Regge die in 2018 heeft plaatsgevonden. De totale afwaardering op deze aankoop bedroeg EUR 427.500, waarvan EUR 353.500 reeds in 2017 vooruit ontvangen was. De resterende afwaardering van EUR 74.000 is teruggetrokken, aangezien de geworven grond waar deze SKNL financiering betrekking op had, is ingezet in een ruilingendossier.

Provincie Overijssel

Er is een vordering van EUR 90.000 opgenomen ter compensatie van tarieven uit de jaren 2016-2019 voor inzet Natura 2000. Met de provincie is eind 2019 tot een akkoord gekomen dat voor een aantal functiegroepen hogere tarieven gehanteerd mogen worden dan waarmee in het verleden gerekend is. De meerjarige beschikking vrijwilligerswerk over de periode 2016-2018 is in 2019 afgerekend en de resterende 10% bijdrage is in 2020 ontvangen nadat de eindafrekening heeft plaatsgevonden (EUR 61.959). Daarnaast staan nog diverse kleinere gefactureerde projectbijdragen open.

Debiteuren

Onder de debiteuren wordt een voorziening dubieuze debiteuren van EUR 8.200 verantwoord.

Onderhanden projecten

	2019 EUR	2018 EUR
Te vorderen projectbijdragen Provincie	522.547	1.187.441
Te vorderen projectbijdragen Gemeente	2.329	34.004
Te vorderen projectbijdragen Waterschap	-	4.345
Te vorderen overige projectbijdragen	20.679	132.729
Totaal onderhanden projecten	545.555	1.358.519

De daling van de onderhanden projecten wordt enerzijds veroorzaakt doordat in 2018 diverse afrekeningen van een aantal provinciale trajecten nog niet had plaatsgevonden. Daarnaast is in 2019 veel aandacht geweest voor sturing op het werkkapitaal, wat een verlaging van de te vorderen projectbijdragen als gevolg heeft gehad.

Vordering postcodeloterij

De bijdrage van de Nationale Postcodeloterij bedraagt jaarlijks EUR 1.125.0000 en wordt in het opvolgende boekjaar ontvangen.

Te vorderen BTW

De landbouwwijziging is in 2018 vervallen. Als gevolg hiervan kan de voorbelasting op kosten die betrekking hebben op activiteiten die eerder onder deze vrijstelling vielen, teruggevorderd worden. Voor 2019 kan met deze regeling EUR 25.000 teruggevorderd worden. Daarnaast is de teruggaaf van het 4^e kwartaal als vordering opgenomen (EUR 46.609).

Overige vorderingen en overlopende activa

	2019 EUR	2018 EUR
Te vorderen nalatenschap	150.000	370.000
Te vorderen zakelijk recht	62.449	-
Vooruitbetaalde bedragen	30.028	42.445
Te vorderen compensatieregeling UWV	27.684	27.684
Te vorderen houtopbrengsten	100.206	75.000
Overige vorderingen	42.278	99.115
Totaal overige vorderingen en overlopende activa	412.644	614.244

Te vorderen nalatenschap

In 2018 zijn een tweetal nalatenschappen toegekend, waarvan één nalatenschap in 2019 geheel is afgewikkeld. Van de andere nalatenschap is een voorschot ontvangen in 2019 en zal de resterende afwikkeling naar verwachting in 2020 plaatsvinden.

Te vorderen zakelijk recht

Er is een vordering zakelijk recht van Tennet opgenomen met betrekking tot natuurcompensatie.

Te vorderen compensatieregeling UWV

In 2018 is een compensatieregeling ingetreden bij het UWV, waardoor wij voor bepaalde personele lasten gecompenseerd worden. Met ingang van 2020 kunnen verrekeningen worden aangevraagd en zal de vordering afgewikkeld worden.

Alle vorderingen en overlopende activa hebben een verwachte looptijd korter dan één jaar, tenzij anders aangegeven. Het vormen van een voorziening voor oninbaarheid wordt niet noodzakelijk geacht.

D. Effecten

	2019 EUR	2019 %	2018 EUR	2018 %
Aandelen	-	-	1.042.558	36%
Obligaties	-	-	1.125.883	33%
Liquiditeiten	-	-	333.475	21%
Alternatieve beleggingen	-	-	406.957	10%
Totaal effecten	0	0%	2.908.872	100%

Gedurende 2019 is de beleggingsportefeuille verkocht. Zie pagina 73 voor een toelichting van het behaalde resultaat.

E. Liquide middelen

	2019 EUR	2018 EUR
ING	271.748	124.103
ABN AMRO Bank	716.442	536.205
Kasmiddelen	8.557	4.449
MyPos (pinrekening)	6.374	-
	<u>1.003.121</u>	<u>664.756</u>

De liquide middelen zijn terstond opeisbaar. Voor een toelichting op de afwijking wordt verwezen naar het kasstroomoverzicht.

F. Reserves

	2019 EUR	2018 EUR
Stichtingskapitaal	226	226
Continuïteitsreserve	1.000.000	1.080.000
Bestemmingsreserve	1.475.000	1.435.000
Overige reserves	6.472	2.738
	<u>2.481.698</u>	<u>2.517.964</u>

Het verloop van de reserves ziet er als volgt uit:

	Stichting kapitaal	Continuïteits- reserve	Bestemmings- reserve	Overige reserve	Totaal
Stand per 1 januari	226	1.080.000	1.435.000	2.738	2.517.964
Toevoegingen			355.000	3.734	358.734
Bestedingen			175.000		175.000
Vrijval		80.000	140.000		220.000
Stand per 31 december	<u>226</u>	<u>1.000.000</u>	<u>1.475.000</u>	<u>6.472</u>	<u>2.481.698</u>

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd voor de dekking van de risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat Landschap Overijssel ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. In 2019 heeft een risico-inventarisatie plaatsgevonden, waarna de omvang van de continuïteitsreserve opnieuw is vastgesteld. Dit is vastgesteld conform bestaande methodiek, waarbij rekening is gehouden met de effecten van de wet arbeidsmarkt in balans.

De omvang van de continuïteitsreserve wordt bepaald aan de hand van de volgende uitgangspunten:

- De vaste personele kosten bedragen EUR 3,6 miljoen per jaar conform begroting 2020;
- Binnen 6 maanden na het wegvallen van deze opbrengstenstroom dient ombuiging van de personele vaste kern te worden gerealiseerd;
- 25% van de opbrengstenstroom valt ineens weg;
- De kosten van de ombuiging bedragen 15% van de personele jaarlast. Dit was in het verleden nog 20%, maar met de wet arbeidsmarkt in balans is deze bijgesteld naar 15%.

Bestemmingsreserve

	Aankopen	Uitvoering natuur- beheer	Organisatie- ontwikkeling	Totaal
		-		
Stand per 1 januari	300.000	935.000	200.000	1.435.000
Toevoegingen	200.000	-	155.000	355.000
Bestedingen	-	55.000	120.000	175.000
Vrijval	-	140.000	-	140.000
Stand per 31 december	500.000	740.000	235.000	1.475.000

Aankopen

Voor aankopen is een tweetal reserves gevormd, namelijk de juridische aankopen en de vrije aankopen.

Juridische aankopen

Voor zover de verwervingskosten van toekomstige, juridisch verplichte aankopen niet door subsidies/fondsenbijdragen van derden gedekt kunnen worden, zijn deze kosten bestemd in onze aankoopreserve. De gereserveerde aankoop (landinrichting Staphorst) zal niet eerder dan in 2023 geëffectueerd worden, waardoor er geen mutatie plaatsvindt in de bestemmingsreserve.

Vrije aankopen

Elk jaar komen we in de gelegenheid om gronden te verwerven, in eigendom of met een andersoortige constructie, in beheer. We hebben de wens om de komende jaren ons beheerareaal uit te breiden. Hierin moeten we echter kiezen. Vanuit de Natura2000-ontwikkelopgaven is het best mogelijk dat er veel grond op de markt komt, al kan het ook maar zo zijn dat deze grond naar de overblijvende boeren gaat. Hoe dan ook moeten we er voor zorgen dat we de kansen pakken. De beschikbaarheid van middelen is hiervoor van groot belang. We vormen daarvoor dan ook een reserve. Deze reserve wordt gevormd uit de opbrengsten van ons vervreemdingenplan. Hiervoor geldt dat we ons richten op vervreemding van onroerend goed dat niet direct bijdraagt aan onze doelstelling. Dit deel wordt toegevoegd aan onze reserve "vrije aankopen". We willen hiervoor elk jaar minimaal 200.000 beschikbaar hebben. Elk jaar vullen we, voor zover dat noodzakelijk is, deze reserve tot dit gewenste bedrag van EUR 200.000.

Uitvoering natuurbeheer

Er zijn een aantal factoren die het risicoprofiel voor Natuurbeheer bepalen. Ondanks het planmatige beheer dat we voeren op basis van de beheerplannen/CMSi, zijn we deels ook afhankelijk van de situaties op dat moment. Extreme droogte of juist natte situaties kunnen leiden tot onverwacht situaties waar we op moeten schakelen. De Fijnsparsterfte als gevolg van de droogte is daar een voorbeeld van. De kap die we als gevolg hiervan moeten uitvoeren is onvermijdelijk, maar ook niet te voorzien. Het veranderende klimaat leidt naar verwachting tot meer van dergelijke situaties. Deze klimaatverandering kan in de toekomst ook leiden tot de inzet van andere, duurdere machines. Een andere factor is de onzekerheid op het natuurbeleid, en dan met name de financiering daarvan. Het Subsidiestelsel Natuur en Landschap wordt op verschillende niveaus tegen het licht gehouden. De ontwikkelingen zijn nog verre van onzeker. Ook onze inkomsten staan onder continue druk. Dat komt enerzijds omdat we voor een groot deel afhankelijk zijn van overheidsfinanciering (en daarmee van politiek sentiment), maar ook

omdat de baten uit de terreinen onder druk staan. Dit komt onder andere door minder houtopbrengsten (lage houtprijzen, bomenkapdiscussie) en mogelijk minder pachttopbrengsten (als gevolg van uitmijning en bruikbaarheid terreinen door klimaat). Aan de andere kant stijgen de kosten voor natuurbeheer, onder andere door omvorming van bos naar heide en de klimaatomstandigheden. Voor al deze risico's en onzekerheden is een bestemmingsreserve beheer gevormd.

Organisatieontwikkeling

Er wordt extra ingezet op de implementatie van project- en programmammatig werken en er zal een personeelsbeleid doorontwikkeld worden. De hiervoor benodigde middelen zijn in deze bestemmingsreserve bestemd, waarbij buffer gecreëerd wordt om te kunnen anticiperen op lagere productiviteit als gevolg van deze ontwikkeling.

G. Fondsen

Bestemmingsfondsen

	Projecten	Aankopen / inrichting	Specifieke giften	Totaal
Stand per 1 januari	-	37.205	-	37.205
Toevoegingen	1.125.000	705	7.570	8.275
Bestedingen	-1.125.000	37.910	7.570	45.480
Stand per 31 december	-	-	-	-

Bestemmingsfonds projecten

Betreft een fonds vanuit de NPL-middelen vanuit De12Landschappen. Jaarlijks wordt EUR 1.125.000 ontvangen en de ontvangen middelen vanuit het verleden zijn geheel besteed.

Bestemmingsfonds Aankopen

Dit betreft een fonds dat wordt aangewend voor aankopen. Het fondsdeel dat per 31-12-2019 nog niet besteed is, heeft betrekking op het gebied Vledders en Leijerhooilanden.

Bestemmingsfonds specifieke giften

Dit fonds betreft diverse specifieke giften die moeten worden besteed aan een specifieke doelstelling.

H. Voorzieningen

	Onderhoud gebouwen	Onderhoud terreinen	Jubilea personeel	Milieu-voorziening	Totaal
Stand per 1 januari	359.708	-	50.848	23.605	434.161
Dotatie	130.000	220.000	6.750	4.836	361.586
Bestedingen	219.096	-	-	26.941	246.037
Vrijval	-	-	-	-	-
Stand per 31 december	270.612	220.000	57.598	1.500	549.710

Voorziening groot onderhoud gebouwen

De voorziening groot onderhoud gebouwen is gevormd ten behoeve van groot onderhoud in de komende jaren. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op het onderhoudsplan ten behoeve van het groot onderhoud voor de komende 5 jaren. Het onderhoudsplan is opgesteld door de Monumentenwacht Overijssel/Flevoland.

Voorziening achterstallig onderhoud eigen terreinen

Deze voorziening is gevormd ten behoeve van het achterstallig onderhoud in een aantal terreinen. Dit achterstallig onderhoud is ontstaan door:

- Afwezigheid van een voorman in de beheerseenheden ZO- en NO Twente (2018 en 2019), waardoor geplande werkzaamheden niet tijdig uitgevoerd kunnen worden.
- Schade vanwege de droogte in de zomers 2018 en 2019. Dit heeft geleid tot extra sterfte van bomen en een aanzienlijke toename van opslag.

De voorziening is per terrein bepaald op basis van aangevraagde offertes, werkplanningen en diverse kengetallen op basis van ervaringen uit het verleden.

Voorziening Jubilea personeel

De voorziening jubilea personeel is gevormd ten behoeve van kosten van jubilea personeel. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op de verwachte uitkeringen voor de komende 10 jaar.

Milieuvoorziening

De milieuvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige kosten om het asbest uit woningen te laten saneren. De omvang van de voorziening is bepaald op basis van een inventarisatie die is uitgevoerd door de Monumentenwacht.

I. Langlopende schulden

	2019 EUR	2018 EUR
Vooruit ontvangen beheer de Regge	102.800	107.940
Vooruit ontvangen beheer en vervanging brug Mariënberg	73.267	73.267
Vooruit ontvangen beheer Dassenraster Reestdal	36.359	38.783
Vooruit ontvangen beheer vleermuistoren Teesinkbos	28.405	29.696
Vooruit ontvangen beheer Lankhorst	16.800	17.640
Vooruit ontvangen beheer Janninksbos	11.092	11.092
Totaal langlopende schulden	<u>268.723</u>	<u>278.418</u>

Vanuit bijdragen van Tennet (Dassenraster Reestdal), Rijkswaterstaat (Lankhorst en Regge), het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (Vleermuistoren), Vitens (Janninksbos) en particulieren (Regge en Mariënberg) zijn er afspraken gemaakt met betrekking tot het beheer voor de komende 25 jaar (enkel voor beheer 'Dassenraster Reestdal' geldt 20 jaar). Jaarlijks wordt, met uitzondering van de brug, een evenredig deel van de bijdrage besteed aan het betreffende beheer. Het kortlopende deel van deze langlopende schuld bedraagt EUR 9.695.

J. Kortlopende schulden en overlopende passiva

	2019 EUR	2018 EUR
Crediteuren	472.576	1.229.546
Belastingen en sociale premies	170.276	214.123
Kredietfaciliteit Nationaal Groenfonds	0	2.479.916
Vooruit ontvangen bijdragen	1.333.220	1.089.490
Overige schulden en overlopende passiva	<u>696.032</u>	<u>681.656</u>
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva	<u>2.672.104</u>	<u>5.694.730</u>

De looptijd van de kortlopende schulden en overlopende passiva is kleiner dan één jaar, tenzij bij de toelichting bij de betreffende post iets anders wordt omschreven.

Crediteuren

De crediteuren zijn ten opzichte van 2018 gedaald als gevolg van het in 2018 in uitvoering zijn van een aantal uitvoeringsprojecten Natura2000. Dit in tegenstelling met 2019.

Belastingen en sociale premies

	2019 EUR	2018 EUR
Pensioenpremie	66.065	61.374
Loonheffing / sociale lasten	104.211	152.748
Totale belastingen en sociale premies	170.276	214.123

Kredietfaciliteit Nationaal Groenfonds

De kredietfaciliteit in rekeningcourant bij Nationaal Groenfonds bedraagt per 31 december 2019 maximaal EUR 2.500.000 en de debetrente op basis van het 1-maands EURIBOR-tarief plus 1,5%. Deze heeft een looptijd tot 31 mei 2026. Er is een hypothecaire zekerheid gevestigd op Landgoed Hof Espelo (150 hectare grond is in onderpand gegeven). In 2018 is de kredietfaciliteit aangesproken voor de aankopen langs de Regge en voor de overname in eigendom van de erfpachtgronden van Staatsbosbeheer. In 2019 heeft een aflossing van het kredietfaciliteit plaatsgevonden.

Vooruit ontvangen bijdragen

	2019 EUR	2018 EUR
Vooruit ontvangen projectbijdragen	1.237.906	988.611
Overige vooruit ontvangen bedragen	95.314	100.879
Totaal vooruit ontvangen bijdragen	1.333.220	1.089.490

Vooruit ontvangen projectbijdragen

	2019 EUR	2018 EUR
Vooruit ontvangen projectbijdragen Rijk	222.567	158.073
Vooruit ontvangen projectbijdragen Provincie	814.475	703.658
Vooruit ontvangen projectbijdragen Waterschap	44.566	-
Vooruit ontvangen projectbijdragen Gemeenten	17.472	60.900
Vooruit ontvangen overige projectbijdragen	138.826	65.980
Totaal vooruit ontvangen projectbijdragen	1.237.906	988.611

Overige schulden en overlopende passiva

	2019 EUR	2018 EUR
Nog te betalen aankopen	227.608	326.475
Verlofdagen	160.796	157.796
Vakantiegeld	128.989	116.289
Eindejaarsuitkering	61.887	-
Nog te betalen personeelskosten	58.033	-
Schuld Waterschap	17.769	17.769
Schulden gemeente	-	6.770
Accountantskosten	10.811	13.285
Overige schulden	30.139	43.272
Totaal overige schulden en overlopende passiva	696.032	681.656

Nog te betalen aankoop

In 2017 heeft een aankoop in de gronden Enschede-Noord en Enter plaatsgevonden, waarvan een deel gefinancierd wordt middels een SKNL-regeling. De financiële afwikkeling zal in de jaren 2019 tot en met 2021 evenredig plaatsvinden. Dit verklaart tevens de daling ten opzichte van 2018.

Eindejaarsuitkering

In 2018 is de gehele eindejaarsuitkering in 2018 uitbetaald. Een deel van de eindejaarsuitkering dat betrekking heeft op 2019 is in 2020 uitgekeerd.

Nog te betalen personeelskosten

Voor een onderbouwing van EUR 50.000 van deze reservering wordt verwezen naar de toelichting op de pagina 74.

Financiële instrumenten

Algemeen

Landschap Overijssel maakt gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de stichting blootstellen aan markt-, valuta-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico. Om deze risico's te beheersen heeft Landschap Overijssel een beleid opgesteld inclusief een stelsel van limieten en procedures, om de risico's van onvoorspelbare ongunstige ontwikkelingen op de financiële markten en daarmee de financiële prestaties van de organisatie, te beperken.

Landschap Overijssel zet geen afgeleide financiële instrumenten in om risico's te beheersen.

Valutarisico

Gedurende 2019 waren verschillende buitenlandse aandelen onderdeel van de effectenportefeuille. Het valutarisico bestaat uit waardeveranderingen in de marktwaarde van deze effecten. Met de verkoop van de effectenportefeuille is dit risico teruggebracht.

Kredietrisico

De vorderingen uit hoofde van handelsdebiteuren zijn belegd bij partijen die bekend zijn, waardoor het geschatte kredietrisico naar verwachting beperkt is. Bij aangaan van (omvangrijke) verplichtingen wordt de kredietwaardigheid van een partij getoetst.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van uitgegeven leningen en de marktwaarde van de vastrentende effecten. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De organisatie heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

Prijrisico

Inzake de beleggingen is tot verkoop een prijsrisico gelopen als gevolg van fluctuaties in de koersen.

Liquiditeitsrisico

De organisatie loopt geen significante liquiditeitsrisico's.

Reële waarde

De reële waarde van de overige in de balans opgenomen financiële instrumenten benadert de boekwaarde ervan.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Claims

In 2011 heeft de Europese Commissie goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, waaronder de provinciale Landschappen. Naar aanleiding van een door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) ingediende klacht oordeelde de Commissie eind 2015 dat de Staat de maatregel onterecht niet van tevoren had aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun (nu achteraf) alsnog is goedgekeurd. De klacht is daarmee ongegrond verklaard.

Zowel de VGG als de provinciale Landschappen en de Vereniging Natuurmonumenten hebben - op verschillende gronden - in 2016 tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep aangetekend bij het Gerecht van de Europese Unie. In tegenstelling tot de Commissie zijn de Landschappen en Natuurmonumenten van mening dat natuurbeschermingsorganisaties niet kwalificeren als 'onderneming', en dat er daarom geen sprake was van staatssteun.

Eind 2018 heeft het Gerecht uitspraak gedaan en daarbij het besluit van de Commissie nietig verklaard. Belangrijk formeel punt daarbij was dat het Gerecht van oordeel is dat de Commissie had moeten kiezen voor een zogeheten formele onderzoeksprocedure voor afhandeling van de klacht van de VGG, en het onderzoek niet had kunnen afdoen in een informele onderzoeksprocedure.

De provinciale Landschappen en de Vereniging Natuurmonumenten hebben daarop in december 2018 hoger beroep ingesteld bij het Hof van Justitie. Het is nu wachten op de uitspraak van het Hof, een datum daarvoor is nog niet bekend. Die uitspraak zal tevens bepalend zijn voor het verdere verloop van dit juridische traject.

Instellingen van algemeen nut

Stichting Landschap Overijssel is een Algemeen Nut Beoogde instelling zoals bedoeld in het vierde lid van artikel 24 van de successiewet.

Gronden en panden

De stichting heeft een oppervlakte van totaal 5.909 hectare grond in beheer en hiervan is 5.536 hectare in eigendom.

Daarnaast heeft Landschap Overijssel 15.37.36 hectare grond te Arriën in haar bezit. Dit betreft gronden uit de nalatenschap van mevrouw Bloem en deze zijn niet toegevoegd aan de staat van reservaten omdat ze geen directe waarde voor de doelstelling vertegenwoordigen.

In het kader van de doelstelling zijn gronden aangeschaft met het doel deze zelf te beheren. De aanschafwaarde van de gronden per 31 december 2019 is EUR 11.032.026. In totaal is voor EUR 9.243 aan gronden aangekocht in 2019. Delen van deze verworven gronden zijn ingebracht in het SKNL-programma van de provincie, waartoe subsidies verkregen worden. De eigen bijdrage is ten laste van de exploitatie geboekt.

Aankoopverplichtingen

In 2023 zal naar verwachting de aktepassering van de 'landinrichting Staphorst' plaatsvinden waarmee naar verwachting 46 hectare grond wordt aangekocht. De aankoopwaarde hiervan bedraagt EUR 1.993.756 en de verwachte waarde-afkoop bedraagt EUR 1.694.693.

Meerjarige financiële contractuele baten

Landschap Overijssel heeft meerjarige contracten afgesloten met derden inzake huur, pacht en erfpacht. De jaarlijkse opbrengsten uit deze contracten worden als baten verantwoord. De looptijd van de pachtcontracten bedraagt maximaal 6 of 12 jaar met automatische verlenging en wordt jaarlijks geïndexeerd volgens de door het ministerie vastgestelde pachtnormen. De looptijd van de erfpachtcontracten is maximaal 30 jaar of is voor onbepaalde tijd aangegaan. De jaarlijkse indexatie is gebaseerd op de norm die door het CBF wordt gesteld. De huurcontracten hebben een onbepaalde looptijd en worden verhoogd volgens de wettelijk gestelde huurverhoging.

*Toelichting op de staat van baten en lasten***K. Baten van particulieren**

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018
Contributies van donateurs	193.094		178.543
Nalatenschappen	12.208		390.493
Donaties, giften en legaten	56.345		78.835
Giften met bestemming	8.275		59.214
Totaal baten van particulieren	<u>269.922</u>	<u>290.000</u>	<u>707.085</u>

De daling ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt doordat in 2018 twee nalatenschappen met een omvang van EUR 370.000 zijn toegekend.

L. Baten van bedrijven

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Contributies van vrienden	55.040		58.625
Bijdragen uit acties van bedrijven	3.461		32.997
Totaal baten van Bedrijven	<u>58.501</u>	<u>89.000</u>	<u>91.622</u>

In 2018 zijn voor een specifiek project bijdragen gekregen vanuit een actie van derde. In 2019 was dit niet van toepassing.

M. Baten van loterijorganisaties

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Nationale Postcode loterij	1.125.000		1.125.000
Totaal baten van loterijorganisaties	<u>1.125.000</u>	<u>1.125.000</u>	<u>1.125.000</u>

N. Baten van overheden

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Bijdrage Rijk	33.197		61.101
Bijdrage Provincie	4.065.306		6.118.386
Bijdrage Gemeente	187.002		115.928
Bijdrage Waterschap	51.058		108.169
Totaal baten van overheden	<u>4.336.563</u>	<u>5.589.000</u>	<u>6.403.584</u>

Deze overheidsbijdragen bestaan voor EUR 2.320.781 (2018: EUR 2.280.865) uit structurele bijdragen.

Provinciale bijdragen

Project	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Bijdrage SNL	1.736.461		1.711.854
SKNL aankopen	-		461.631
Natura 2000	1.451.534		2.856.205
Begrazing	192.656		188.880
Vrijwilligerswerk basis	216.000		180.000
SKNL inrichting	-		182.681
Soortenbescherming	134.620		135.676
Groene lopers	-		57.082
Land van waarde	42.681		20.426
Pilot langjarig beheer landschap	36.971		35.461
Baanbrekend landschap	36.798		30.301
Omvorming kleine bossen (ZON)	30.624		41.334
Verhaal van Overijssel	29.996		-
Streekeigen Landschapsbeheer	23.479		-
Kort advies	21.905		-
Zorgend landschap	18.449		25.907
Planvorming Vledders	13.044		37.216
Groenloket	-		24.822
Overige bijdragen	80.088		128.910
Totaal Bijdrage Provincie	<u>4.065.306</u>	<u>5.589.000</u>	<u>6.118.386</u>

Afwijking ten opzichte van 2018

De afwijking ten opzichte van vorig jaar wordt met name veroorzaakt door het Natura 2000-project als gevolg van de ontstane vertragingen in de uitvoering. Daarnaast is minder aan SKNL bijdrage ontvangen, welke direct samenhangt met de aankopen die in 2018 zijn gerealiseerd. Tevens zijn als gevolg van de acquisitie een aantal nieuwe trajecten in 2019 gestart danwel verruimd, waaronder de projecten 'Verhaal van Overijssel', 'streekeigen landschapsbeheer', 'kort advies' en 'vrijwilligers'.

Afwijking begroting

Met name als gevolg van het achter blijven van de uitvoeringsfase van Natura 2000 lopen de opbrengsten achter op de begroting.

Bijdrage SNL

Via het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) is een bijdrage ontvangen voor het behoud en de ontwikkeling van (agrarische) natuur en landschap.

Bijdrage SKNL

In het kader van de Subsidierегeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) wordt een bijdrage ter dekking ontvangen van 85% van de taxatiewaarde van de aangekochte gronden die voldoen aan de regeling.

Natura 2000

In 2016 is het programma Natura 2000 van start gegaan dat doorloopt tot en met 2021. Zowel het

herijkingsproces op Natura 2000 als de stikstofproblematiek hebben geresulteerd in het achterblijven van de begrote uitvoeringsmaatregelen.

O. baten van andere organisaties zonder winststreven

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Baten organisaties zonder winstoogmerk	143.857		320.881
Totaal baten van andere organisaties zonder winststreven	143.857	300.000	320.881

In 2018 zijn voor een tweetal grote uitvoeringsprojecten EUR 133.000 aan bijdragen ontvangen van organisaties zonder winstoogmerk (Bijen en Land van waarde).

P. Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Verkoop producten	457.812	370.000	651.275
Beheerbaten	767.889	686.000	782.534
Bijdragen Groene en Blauwe Diensten	326.996	198.000	205.062
Verkoop terreinen en gebouwen	-	-	266.387
Dienstverlening aan derden	258.706	150.000	186.677
Beheer terreinen derden	54.014	60.000	77.497
Totaal baten levering van producten en/of diensten	1.865.417	1.464.000	2.169.432

Verkoop producten

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Opbrengst hout	420.118		605.432
Opbrengst grasland	17.685		11.438
Opbrengst Akkerbouw	15.233		30.496
Opbrengst dieren	4.775		3.909
Verkoop producten	457.812	370.000	651.275

De houtopbrengsten zijn in 2018 hoger dan in 2019 doordat een aantal Natura 2000 projecten in uitvoering waren, waarbij de uitvoering van houtkap een grotere impact had in 2018 dan in 2019.

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Opbrengst hout	420.118	370.000	605.432
Kostprijs hout	310.296	325.000	419.602
Resultaat producten	109.822	45.000	185.830
Percentage kosten	74%	88%	69%

Beheerbaten

De beheerbaten bestaan uit eenmalige pacht (EUR 205.511), Erfpacht (EUR 226.580), reguliere pacht (EUR 105.446), huur (EUR 171.910) en overig (EUR 58.441).

Bijdragen Groene en Blauwe Diensten

De stijging van de bijdragen ten opzichte van 2018 is te verklaren door:

1. De extra opdrachten vanuit de gemeenten aan de SGBDO voor betrokkenheid, kennisoverdracht en kwaliteitscontrole;
2. De verbeterde liquiditeitsprognoses van Groene Blauwe Diensten waarvan de 15% organisatiekosten, op basis van de totale afgesloten contractwaarde (en niet alleen op basis van de huidige contractwaarde) wordt berekend, worden afgeleid en
3. Een toename van inhuur door de drie andere Groene en Blauwe Diensten-stichtingen.

Verkoop gebouwen en terreinen

In 2019 heeft geen vervreemding plaatsgevonden. Wel zijn diverse voorbereidingen getroffen om in 2020 vervreemdingen te realiseren. In de meerjarenbegroting is een taakstelling van 3x EUR 750.000 aan resultaat opgenomen aan vervreemdingen van objecten die buiten onze doelstelling staan. In de (meerjaren)begroting is voor elk jaar EUR 750.000 aan resultaat op vervreemding opgenomen. In 2019 zijn diverse voorbereidingen getroffen en vlak na de jaargrens is in 2020 ruimschoots de taakstelling van EUR 750.000 gerealiseerd. Om een goede vergelijking te kunnen maken op stichting niveau, is de begroting op aan- en verkopen aangepast aan de realisatie.

Dienstverlening derden

Dienstverlening derden bestaat uit opbrengsten uit diverse ontwikkelprojecten. De afwijking ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt doordat het aantal ontwikkelprojecten ten opzichte van 2018 gestegen is met 42% als gevolg van effectievere en bewustere sturing op deze dienstverlening. Ook de gemiddelde omvang per traject is gestegen ten opzichte van 2018. Dit laatste blijkt niet direct uit de cijfers, aangezien een tweetal ICT gerelateerde opdrachten voor een groot deel in 2019 zijn weggefallen (omvang 2018: EUR 47.150).

Q. Overige baten

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Activiteiten en evenementen	33.915	30.000	38.886
Opbrengsten uit bezoekerscentra	28.446	32.000	31.157
Overig	241.351	159.000	181.370
Totaal overige baten	303.712	221.000	251.414

De overige baten bestaan onder andere uit deelname aan commissies, boekwinst uit verkoop activa, verkoop gereedschap, een vrijval van een reservering van de landschappen NL en verhuur van vergaderlocaties. De afwijking ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt doordat in 2019 de pro-rataregeling is toegepast, waarbij in combinatie met de afschaffing van de landbouwwijziging BTW vanuit eerdere jaren teruggevraagd kon worden (EUR 65.208).

R. Besteed aan de doelstelling

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Robuuste kernen en hun omgeving	2.568.548	2.404.000	3.053.396
Cultuurlandschap	1.056.954	1.190.000	1.105.678
Stads- en dorpsrandlandschap	192.225	231.000	371.645
Visie en onderzoek	333.182	270.000	474.972
Natura 2000	1.678.073	2.551.000	3.085.541
Communicatie	229.655	220.000	275.529
Rentmeesterij	659.613	624.000	647.148
Rentmeesterij (waarvan aankoop)	58.459	58.000	3.336.491
Vrijwilligers	262.141	271.000	253.689
Totaal besteed aan doelstellingen	7.038.851	7.819.000	12.604.089

Robuuste kernen en hun omgeving

De bestedingen liggen hoger dan de begroting en dat wordt met name veroorzaakt doordat een voorziening achterstallig onderhoud van EUR 220.000 is gevormd in 2019.

Cultuurlandschap en stads- en dorpsrandlandschappen

Er zijn minder uitvoeringskosten in dit programma gemaakt dan begroot, omdat twee uitvoeringsprojecten als gevolg van externe ontwikkelingen een minder grote omvang kennen dan begroot.

Visie en onderzoek

De kosten zijn ten opzichte van de begroting met name gestegen door de extra uitvoeringskosten die zijn besteed aan de kwaliteitscyclus van de terreinen. Daarnaast zijn meer uren besteed aan ruimtelijke ontwikkelingen.

Natura 2000

Doordat voor diverse gebieden de uitvoering vertraagd is, lopen de kosten achter op de begroting.

Rentmeesterij

Er zijn kosten voor onderhoud gemaakt die niet begroot waren, maar ook niet in de voorziening onderhoud waren opgenomen. Als gevolg hiervan zijn de uitvoeringskosten hoger geworden dan dat begroot was.

S. Wervingskosten

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Personeelskosten	73.457	66.000	59.993
Uitvoeringskosten	11.913	49.000	18.845
Totaal kosten eigen fondsenwerving	<u>85.370</u>	<u>115.000</u>	<u>78.838</u>

Er zijn meer personeelskosten besteed dan begroot. Door personele mutaties binnen de organisatie zijn andere medewerkers verantwoordelijk geworden voor fondsenwerving. Er is een visie op fondsenwerving geschreven en als gevolg hiervan is geen doorgang gegeven aan een wervingsactie die begroot was. Dit heeft ertoe geleid dat de personeelskosten zijn gestegen ten opzichte van de begroting en de uitvoeringskosten zijn gedaald.

Onderstaand is de verhouding van de kosten fondsenwerving in relatie met de totale verworven baten weergegeven:

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Som verworven baten	5.933.843	7.393.000	8.648.172
Kosten eigen fondsenwerving	<u>85.370</u>	<u>49.000</u>	<u>78.838</u>
Kostenpercentage fondsenwerving	<u>1,4%</u>	<u>0,7%</u>	<u>0,9%</u>

Toelichting lastenverdeling

Bestemming	Doelstelling																		
	Robuuste kernen en hun omgeving	Cultuurlandschap	Stads- en dorpsrand-landschap	Visie, innovatie	Natura 2000	Commun-icatie	Rentmees-terstaken	Vrijwilli-gers	Eigen fondsen-werving	Beheer en administrat-ie	Totaal 2019	Begroot 2019	Totaal 2018						
Laten	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR						
Aankoop en verwerving grond							13.661				13.661	14.000	3.336.491						
Uitbesteed werk	1.130.860	420.459	45.200	81.943	1.184.839		521.429	86.264	11.913		3.482.908	5.036.000	5.699.608						
Communicatiekosten						104.111					104.111	108.000	121.593						
Personeelskosten	1.312.554	636.495	147.025	251.239	493.234	125.544	182.981	158.602	73.457	612.942	3.994.075	4.075.000	3.968.579						
Huisvestingskosten										105.401	105.401		100.840						
Kantoor en algemene kosten										468.632	468.632		528.318						
Afschrijvingen	125.133							17.275		52.713	195.121		173.308						
Totaal	2.568.548	1.056.954	192.225	333.182	1.678.073	229.655	718.072	262.141	85.370	1.239.688	8.363.910	9.233.000	13.928.737						

T. Kosten beheer en administratie

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Personeelskosten beheer en administratie	612.942	612.000	580.119
Automatisering	257.758	303.000	262.225
Bijdragen aan derden	119.151	130.000	128.429
Advieskosten	34.585	26.000	44.197
Kantoorkosten	20.614	45.000	51.013
Huisvesting	105.401	95.000	100.840
Afschrijvingen	52.713	58.000	44.898
Verzekering	19.605	25.000	19.944
Overig	16.917	5.000	14.145
Totaal beheer en administratie	<u>1.239.688</u>	<u>1.299.000</u>	<u>1.245.810</u>

U. Financiële baten en lasten

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Beleggingsbaten	194.199		-44.750
Kosten beleggingen	-9.183		-30.432
Rente rekening courant krediet	-14.221		-29.916
Dividend Vilsteren	19.285		19.457
Rentelasten en bankkosten	-4.196		-4.775
Rentebaten	1.582		4.405
Totaal financiële baten en lasten	<u>187.466</u>	<u>75.000</u>	<u>-86.012</u>

Het resultaat op beleggingen kan als volgt worden uitgesplitst:

	Gerealiseerd	Ongerealiseerd	Totaal
Koersresultaat	178.618		178.618
Valutaresultaat	3.372		3.372
Inkomstenresultaat	18.500		18.500
Mutatie opgelopen rente	6.291-		-6.291
Bruto beleggingsresultaat	<u>194.199</u>	<u>0</u>	<u>194.199</u>
Kosten beleggingen			<u>9.183-</u>
Neto beleggingsresultaat			<u>185.016</u>

Personeelskosten

	Werkelijk 2019 EUR	Begroot 2019 EUR	Werkelijk 2018 EUR
Lonen en salarissen	2.116.888	2.300.000	0
Sociale lasten	624.977	633.000	598.431
Pensioenlasten	326.292	323.000	317.106
Vakantiegeld en vakantiedagen	159.160	144.000	196.967
Eindejaarsuitkering	86.471	0	82.160
Reis- en verblijfkosten	158.124	180.000	139.682
Inhuur	305.795	292.000	192.845
Opleidingen en trainingen	22.600	24.000	48.006
Overige personeelskosten	193.768	179.000	174.936
Totaal personeelskosten	<u>3.994.075</u>	<u>4.075.000</u>	<u>3.968.579</u>

Lonen en salarissen

De lonen en salarissen zijn lager dan begroot en lager dan de realisatie in 2018. Dit is het gevolg van een fors langdurig ziekteverzuim, waardoor vergoedingen zijn ontvangen vanuit het UWV (EUR 150.850).

Een deel van de ziekte is extern vervangen binnen de projecten, waardoor de kosten onderdeel uitmaken van de uitvoeringskosten in de projecten en niet als personeelskosten worden aangemerkt.

Overige personeelskosten

De overige personeelskosten bestaan onder andere uit een reservering personeelskosten (EUR 50.000), afschrijvingen (EUR 43.977), advieskosten (EUR 19.911), kosten telefonie (EUR 18.319), externe salarisadministratie (EUR 13.591), BHV en ARBO (EUR 11.471) en bedrijfskleding (EUR 9.847).

Personeelsbestand

Gedurende het boekjaar 2019 bedroeg het gemiddeld aantal medewerkers exclusief inhuur 53,2 FTE (2018: 52,4 FTE).

WNT verantwoording

De WNT is van toepassing op Stichting Landschap Overijssel. Het voor de stichting toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 EUR 194.000 (algemene bezoldigingsregime). In onderstaande tabel worden de leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking benoemd:

Bedragen x € 1	2019	2018
	J. van Olst	J. van Olst
Functiegegevens	Directeur/bestuurder	Directeur/bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in betreffende jaar	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	112.734	115.842
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0
<i>Subtotaal</i>	112.734	115.842
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000	189.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	112.734	115.842
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

In onderstaande tabel zijn de bezoldigingen van de toezichthoudende topfunctionarissen opgenomen:

Bedragen x € 1	A.H. Flierman	H.P. Masselink	W.M.H. Paalman-Vloedgraven	J.G. Leemhuis	H.M. Korte	J. Janssen	J.E.F. Harmelink	K.M. Leferink
Functiegegevens	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2019	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 21-6	1-1 t/m 12-12	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12	7-3 t/m 31-12	7-3 t/m 31-12
Bezoldiging								
Totale bezoldiging	0	0	1.780	0	0	302	693	0
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	29.100	9.195	18.390	19.400	19.400	19.400	15.945	15.945
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2018								
	A.H. Flierman	H.P. Masselink	W.M.H. Paalman-Vloedgraven	J.G. Leemhuis	H.M. Korte	J. Janssen	W.J. Klein Lebbink	
Functiegegevens	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12	1-1 t/m 31-12	22-2 t/m 31-12	1-1 t/m 12-12	
Bezoldiging								
Totale bezoldiging	0	0	1.833	0	0	216	0	
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	28.350	18.900	18.900	18.900	18.900	16.207	17.916	

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2019 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties

De bestuurderbezoldiging, volgens de definitie van de regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties, bedroeg EUR 112.734 conform onderstaande specificatie. Dit is overeenkomstig de salarisschalen van de Raam-cao Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen. Tevens wordt de regeling “Beloning Directeuren van Goede Doelen” nageleefd.

Naam	J. Van Olst	J. Van Olst
Ingang dienstverband	1-sep-14	1-sep-14
Aard	Onbepaald	Onbepaald
Uren	37	37
Part-time percentage	100%	100%
Periode (maanden)	12	12
Loon/salaris	92.226	90.971
Vakantiegeld	7.308	8.450
Eindejaarsuitkering	750	3.639
Totaal	100.284	103.059
Belaste vergoedingen	4.097	4.623
Pensioenlasten (wg deel)	8.354	8.160
Bestuurdersbezoldiging	112.734	115.842
Max. Regeling beloning goededoelenorganisaties	138.020	135.314
Saldo regeling	25.286	19.472

Aan de directeur/bestuurder zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. In de Raad van Toezicht d.d. 14-02-2013 is het bezoldigingsbeleid voor het laatst geëvalueerd. Medio 2020 wordt dit beleid geëvalueerd.

Transacties met verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de organisatie, haar deelnemingen en hun bestuurders en leidinggevende functionarissen. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

Gebeurtenissen na balansdatum

Corona

Ook De corona-crisis gaat Landschap Overijssel niet voorbij. De focus vanuit het MT is gericht op gezond blijven van medewerkers, werk- en loonbehoud. De maatregelen die de afgelopen tijd zijn ingezet, zijn daarop gericht. De grootste impact op de organisatie is op dit moment de thuissituatie van collega's. Het opvangen van de kinderen vergt aanpassingen en een verminderde inzet voor Landschap Overijssel. Met alle medewerkers die dit betreft zijn maatwerkafspraken gemaakt.

Veel projecten en werkzaamheden lopen door. De bezoekerscentra, evenementen, en excursies liggen stil. Enkele collega's hebben op dit moment ook minder werk.

De drukte in onze terreinen vergt extra tijd van onze beheerders en BOA's. We zagen in de eerste weken een forse toename van het aantal bezoekers van onze terreinen. We hebben besloten om onze terreinen open te houden en goed te monitoren hoe de drukte is. Indien noodzakelijk kunnen we parkeerplaatsen en dergelijk afsluiten. Natuurgebieden echt afsluiten zien we als een beslissing voor de Veiligheidsregio ca. burgemeesters. Onze BOA's (domein 2) zijn met de nieuwe noodverordening ook bevoegd om handhavend op te treden bij het niet navolgen van regels. Ze staan in nauw overleg met de politie en de veiligheidsregio.

De financiële impact die we op dit moment kunnen meten is het niet maken van productieve uren en het wegvallen van opbrengsten die gerelateerd zijn aan de bezoekerscentra. De wekelijkse terugloop van productieve uren die verband houdt met Corona heeft een impact van EUR 5.000 – EUR 7.500 per week.

Per programma en project wordt momenteel een scenario-analyse uitgevoerd om de impact goed te kunnen blijven monitoren en waar nodig maatregelen te nemen.

Niet al deze niet productieve uren leiden tot omzeterderving, aangezien diverse inzet door de postcode-loterij en overige vaste baten wordt gefinancierd. Verondersteld mag worden dat 50% van deze uren direct leidt tot omzeterderving. Daarnaast geldt natuurlijk dat we onze afgesproken prestaties met derden niet kunnen realiseren. Ook zullen inkomsten vanuit evenementen, activiteiten en bezoekerscentra geheel wegvallen. Doordat we de acquisitie-opgave voor een belangrijk deel voor 2019 gerealiseerd hadden, zien we dat er voldoende betaald werk is op dit moment. Een effect is echter wel dat we minder acquisitieactiviteiten uitvoeren om acquisitie voor komende jaren te realiseren.

Het bepalen van de impact is op dit moment veelal nog wel rekenen met dagkoersen: hoe lang is de lockdown? Wat is het beleid na de lockdown? Met een aantal ruime aannames is onze verwachting dat onze jaaromzet die direct gerelateerd is aan inzet van eigen mensen, met 6% zal kunnen teruglopen. Naar verwachting zal de totale omzet meer teruglopen. Dit heeft te maken met uitvoeringskosten die we niet maken, maar het financiële netto effect voor dit deel van de omzeterderving zal minimaal zijn. Om deze redenen focussen we ons op de 6% omzeterderving die direct gerelateerd is aan vergoeding van eigen uren. Dit alles is natuurlijk afhankelijk van hoe lang deze situatie zich voortzet.

Meerjarig kan deze corona-crisis ook een impact hebben. Deze impact wordt bepaald door politieke keuzes die worden gemaakt in de post-lockdown fase. We zien het als een 'proof of the pudding' of de politiek blijft inzetten en investeren op de biodiversiteit, landschap, klimaat, et cetera. Welke richting dit opgaat, is nu niet in te schatten. Maar er zit op dit punt wel een risico voor onze meerjarenbegroting.

Er hebben zich verder geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

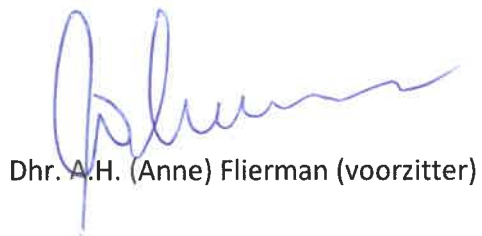
Dalfsen, 9 juni 2020

Directie

Dhr. E. Jongsma
Bestuurder

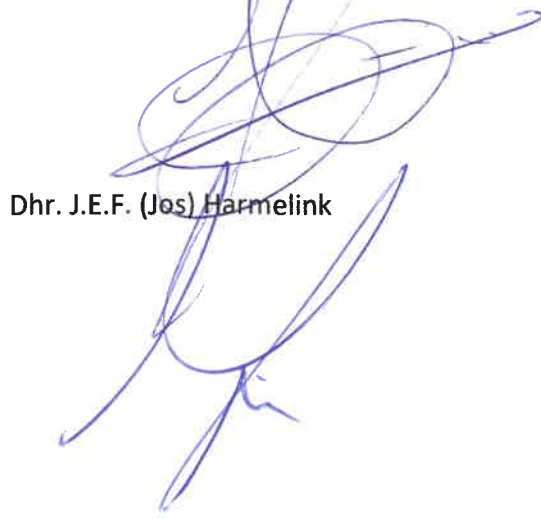
Raad van Toezicht

Dhr. A.H. (Anne) Flierman (voorzitter)

Dhr. H.M. (Martijn) Korte

Dhr. J.E.F. (Jos) Harmelink

Dhr. J.G. (Han) Leemhuis

Dhr. J. (Jannes) Janssen

Mevr. K.M. (Karin) Leferink

Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Verklaring over de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Landschap Overijssel te Dalfsen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Landschap Overijssel per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende Instellingen' (hierna: RJ 650 Fondsenwervende Instellingen) en de bepalingen van en krachtens de Wet Normering Topfunctionarissen (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, RJ 650 Fondsenwervende Instellingen en de Regeling Controleprotocol Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.'

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Landschap Overijssel zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in dit rapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag; en
- overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die is vereist op basis van RJ 650 Fondsenwervende Instellingen.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ 650 Fondsenwervende Instellingen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met RJ 650 Fondsenwervende Instellingen en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en het naleven van relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, RJ 650 Fondsenwervende Instellingen, de Regeling Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Almelo, 9 juni 2020

Eshuis Registeraccountants B.V.

w.g.

drs. E. Dijkgraaf RA

Statutaire bepaling inzake resultaatbestemming

Ingevolge artikel 4 van de statuten van de stichting staat het resultaat ter beschikking aan het bestuur, die dit geheel of gedeeltelijk kan bestemmen voor de reserves en fondsen.

Nevenvestigingen

De stichting beschikt niet over nevenvestigingen.